

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory
minoritní etnické skupiny Lužických Srbů**

Veronika Vélová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vélová Veronika

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů

Anglický název

Possibilities and limits of cross-border cooperation and promotion of minority ethnic groups Sorbs

Cíle práce

Cílem této bakalářské práce bude především:

- získat představu o tom, jakým způsobem se realizoval "měkký" projekt Ziel 3/Cíl 3 spolufinancovaný Evropskou unií
- zmapovat specifika česko-saské spolupráce
- seznámit čtenáře s tím, jak může evropský projekt pomoci při realizaci záměrů a cílů podpory minoritní skupiny Lužických Srbů
- pomocí polostandardizovaných rozhovorů a dotazníku zjistit, zda přetrvává zájem o podobnou spolupráci jak ze strany zadavatele, tak ze strany cílové skupiny
- dostat problematiku minoritní skupiny Lužických Srbů do povědomí širší veřejnosti.

Metodika

Základním zdrojem informací pro tuto bakalářskou práci bude studium níže uvedené literatury. Praktická část práce bude tvořena polostandardizovanými rozhovory s aktéry projektu, ať už ze strany zadavatelů, tak ze strany cílové skupiny, tj. účastníků projektu. Praktická část bude dále obsahovat dotazník, prostřednictvím kterého bych ráda získala zejména představu o tom, zda přetrvává zájem účastníků projektu o další spolupráci a zda projekt splnil jejich očekávání.

Harmonogram zpracování

únor 2014 - květen 2014 - studium literatury - teoretická část bakalářské práce
červen 2014 - srpen 2014 - realizace rozhovorů a dotazníku - praktická část bakalářské práce
září 2014 - listopad 2014 - analýza získaných dat z praktické části BP
prosinec 2014 - únor 2015 - kompletace teoretické a praktické části, příloh a použité literatury
březen 2015 - odevzdání BP

Rozsah textové části

40 - 50 stran

Klíčová slova

Lužičtí Srbové, Varnsdorf, projekt Ziel 3/Cíl 3, přeshraniční spolupráce, Sasko, Braniborsko, etnická minorita

Doporučené zdroje informací

ČERMÁK, Radek; MAIELLO, Giuseppe. Nástin dějin a literatury Lužických Srbů. Brno : Středoevropské centrum slovanských studií, 2011

ČERNÝ, Adolf. Lužická otázka. Praha : Společnost přátel Lužice, 1945

FIALA, Josef. Varnsdorf - stručné dějiny. Rumburk : SOU polygrafické, 1993

HRABAL, Milan. Mandava 2013. Varnsdorf : Kruh přátel muzea Varnsdorf, 2013

HRABAL, Milan. Lužičtí Srbové známí i neznámí : historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa.

Varnsdorf : Městská knihovna, 2010

MAŠTÁLKO, Josef. Lužičtí Srbové. Česká Lípa : J. Kunstner, 1946

NOVOTNÁK, Miliduch M. Lužičtí Srbové. Praha : F. Kosek, 1945

PÁTA, Josef. Lužice. Praha : Společnost přátel Lužice, 1946

Vedoucí práce

Slaboch Martin, Ing. Mgr., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2015

Elektronicky schváleno dne 20.10.2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20.10.2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Ing. Mgr. Martinu Slabochovi, Ph.D. za jeho cenné rady. Děkuji Milanu Hrabalovi a Radku Čermákovi za korektury této práce a za poskytnutí potřebné literatury. Velký dík patří také respondentům a dotazovaným za jejich čas a ochotu. V neposlední řadě děkuji mé rodině a příteli za podporu a trpělivost.

Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů

Possibilities and limits of cross-border cooperation and promotion of minority ethnic groups Sorbs

Souhrn: Lužičtí Srbové jsou autochtonní etnickou menšinou žijící ve spolkové zemi Sasko a Braniborsko v Německu. Obývají území Horní a Dolní Lužice. Dnes se počet Lužických Srbů odhaduje asi na 60 tisíc. Navzdory nízkému počtu příslušníků jsou Lužičtí Srbové svébytným národem, který se může opřít o svou bohatou historii, národní umělce, tradice a především o vlastní jazyk, tedy lužickou srbštinu. Velice významná je pro Lužické Srby spolupráce s Českou republikou. Ukázkou této spolupráce je projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ finančně podpořený Evropskou Unií. Cílem práce je na základě vlastního výzkumu zodpovědět výzkumné otázky, tedy zda lze i v budoucnu předpokládat zájem o podobné projekty založené na spolupráci Varnsdorfu a Lužice či nikoliv, a jaké změny by účastníci a zadavatelé projektu uvítali.

Summary: Sorbs are an autochthonal ethnic minority living in Saxony and Brandenburg, the federal states of Germany. They inhabit the area of Upper and Lower Lusatia. Nowadays the number of Sorbs is estimated to be around 60 thousand. Despite being low in population, Sorbs are a distinctive nation with rich cultural heritage, national artists, tradition and above all with their own language – Sorbian. Exceptionally important for Sorbs is the cooperation with Czech Republic. To set an example we can look at the project „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ financially subsidized by the European Union. The goal of this paper is to, based on my own research, answer the main questions, hence whether we can expect future interest in similar projects based on the cooperation of Varnsdorf and Lusatia or not, and what type of changes would be welcomed by project stakeholders.

Klíčová slova: etnická minorita, historie, kultura, Lužičtí Srbové, Milan Hrabal, projekt, přeshraniční spolupráce, Varnsdorf

Keywords: ethnic minority, history, culture, Sorbs, Milan Hrabal, project, cross-border cooperation, Varnsdorf

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika	11
2.1	Cíl práce	11
2.2	Metodika.....	11
3	Literární rešerše	13
4	Teoretická východiska	17
4.1	Lužičtí Srbové.....	17
4.1.1	Historie	17
4.1.2	Jazyk a geografické vymezení Lužice.....	21
4.1.3	Náboženství	23
4.1.4	Kultura a tradice.....	24
4.1.5	Národní buditelé.....	27
4.1.6	Současné lužickosrbské instituce	28
4.1.7	Vývoj česko–lužické spolupráce.....	30
4.2	Varnsdorf.....	31
4.2.1	Představení města.....	31
4.2.2	Proč právě Varnsdorf?.....	32
4.2.3	Autor projektu a propagátor Lužice	34
4.3	„Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“	35
4.3.1	Financování projektu.....	36
4.3.2	Pracovní celky.....	37
5	Vlastní práce.....	39
5.1	Dotazník	39
5.1.1	Uzavřené položky dotazníku	40
5.1.2	Otevřené položky dotazníku	41

5.2	Polostandardizované rozhovory.....	45
5.2.1	Osobní rozhovory.....	46
5.2.2	Dotazování z Lužice.....	54
6	Zhodnocení výsledků.....	59
7	Závěr.....	63
8	Seznam citované literatury.....	65
9	Přílohy.....	68

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Mapa Lužice s místními kroji, převzato z http://www.tourismus.sorben.com/dokumenty/gebietdt.htm	68
Obrázek 2:	Znak Domowiny, převzato z http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clsrbo#srbo	68
Obrázek 3:	Městská knihovna Varnsdorf, převzato z http://www.kr-ustecky.cz/varnsdorf-otvoreno-nove-mestske-centrum-kultury-a-vzdelavani/d-1647809	69
Obrázek 4:	Borbora Zyndzic při hře na dudy, foto: Ilona Martinovská.....	69
Obrázek 5:	Publikace Hanka Krawcec: Výtvarné dílo / Tworjace Wumęłstwo.....	70
Obrázek 6:	Publikace První setkání / Prěnje zetkanje / Das erste Treffen.....	70
Obrázek 7:	Publikace Lužičtí Srbové známí i neznámí.....	70
Obrázek 8:	Publikace Warnočicy - česke wokno do Łužicy.....	70
Obrázek 9:	Ukázka dotazníku pro respondenty 1, foto: Vlastní zdroj.....	71
Obrázek 10:	Ukázka dotazníku pro respondenty 2, foto: Vlastní zdroj.....	71

Seznam grafů

Graf 1:	„Slyšel/a jste již dříve o Lužických Srbech?“.....	40
Graf 2:	„Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?“.....	41
Graf 3:	„Pokud by se v budoucnosti objevil další podobný projekt, zúčastnil/a byste se ho?“.....	60

Seznam tabulek

Tabulka 1: Dotazníky od studentů	41
Tabulka 2: Dotazníky z širší veřejnosti	43
Tabulka 3: Osobní rozhovory	46
Tabulka 4: Rozhovory z Lužice	55

1 Úvod

Tematiku přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů jsem jako téma své bakalářské práce zvolila především proto, že pocházím z města Varnsdorfu (v Lužici se používá ekvivalent Warnoóicy), kterému se ve čtyřicátých letech minulého století pro jeho mimořádné prolužické aktivity přezdívalo „české okno do Lužice“. Na tuto tradici v posledních dvou dekadách Varnsdorf úspěšně navazuje. Druhým, významným důvodem pro výběr tohoto tématu je fakt, že problematika etnických minorit koresponduje s náplní mého studijního oboru, tedy Hospodářská a kulturní studia. Zároveň bych touto prací ráda dostala problematiku Lužických Srbů do povědomí širší veřejnosti, jelikož jsou to Slované jako my, a proto máme mnoho společného.

V současné době se počet Lužických Srbů odhaduje asi na 60 tisíc.¹ Toto slovanské etnikum v rámci více než 80 milionového Německa tvoří zdánlivě zanedbatelnou menšinu. I přes tento značný nepoměr jsou Lužičtí Srbové svébytným národem, který se může opřít o svou bohatou historii, národní umělce, kulturní instituce, tradice a především o vlastní jazyk, tedy lužickou srbštinu. Právě jazyk je dle Šatavy hlavním znakem etnicity.²

Lužickosrbský národ má ústavou a zákony Svobodného státu Sasko a Země Braniborsko potvrzeno právo na vlastní identitu, právo na vlast, vlastní jazyk, kulturu a tradice. Uplatňování těchto práv však často naráží na překážky způsobené jednotnou aplikací norem, jako tomu bylo například při rušení základních škol s nízkým počtem žáků (viz níže v práci téma Chrósčice, lužickosrbsky [dále jen ls.] Chrósćicy, německy [dále jen něm.] Croswitz).

Autochtonní, tj. původní, etnická skupina Lužických Srbů má již po staletí poměrně úzké vazby na Českou republiku (dříve Československo a České země). Ukázkou novodobé spolupráce je projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“, kterým se ve své bakalářské práci zabývám.

Bakalářská práce je členěna na několik částí. V úvodu práce jsou stanoveny cíle práce a metodika. V teoretické části práce je čtenáři nejprve představena historie Lužice, její geografické a jazykové vymezení, kultura, slavné osobnosti, instituce a následně také vývoj česko-lužické spolupráce. V další části čtenář získá základní informace o českém

¹ *Vítejte u Domowiny* [online]. Domowina: Svaz Lužických Srbů [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.domowina.de/cs/start>

² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s.

příhraničním městě Varnsdorf, jež se stalo významným kontaktním místem pro Lužické Srby. Následně je představen samotný projekt, tedy jeho obsah, cíle a způsob financování.

Obsahem praktické části práce, jež je tvořena polostandardizovanými rozhovory a kvalitativním dotazníkem s účastníky projektu, je analytické zpracování stanovených otázek. Tedy jakým způsobem se projekt realizoval, zda se vyskytly nějaké problémy, jak probíhala spolupráce mezi českou a lužickosrbskou, potažmo saskou stranou, co by účastníci na projektu vylepšili, a zda přetrvává zájem české a lužickosrbské strany o podobnou spolupráci. Výsledky této bakalářské práce jsou shrnuty v jejím závěru.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je především představit a prostřednictvím samotných účastníků zhodnotit přínos projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Na základě získaných informací od účastníků projektu je možné posoudit, zda lze i v budoucnu předpokládat zájem o podobné projekty založené na spolupráci Varnsdorfu a Lužice či nikoliv. Zároveň lze z odpovědí respondentů vyčíst, jaké změny by případně uvítali v příštích podobných projektech.

Cílem práce je také ukázat, jak může projekt podpořený z fondů Evropské Unie pomoci při realizaci záměrů a cílů podpory minoritní skupiny Lužických Srbů.

Projekt bude představen také z externího pohledu, který poskytnou média, jež se o samotném projektu a lužickosrbské problematice zmiňovala. Projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ a publikace vydané v rámci projektu, byly recenzovány v řadě tištěných a internetových médií.

Cílem práce je také podat ucelené informace o tom, jak se vyvíjela přeshraniční spolupráce mezi Varnsdorfem a Lužicí, potažmo Saskem a Braniborskem, na jejichž území se Horní a Dolní Lužice nachází.

2.2 Metodika

Základním zdrojem informací pro teoretickou část práce je kvantitativní metoda studia dokumentů. Metody studia dokumentů bylo užito především pro získání všeobecných znalostí k danému tématu. Využito bylo zejména děl významných sorabistů (Adolf Černý, Josef Maštálko, Radek Čermák ad.), dále také brožur vydaných v rámci projektu „Městská

knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“, cenným zdrojem informací jsou také publikace, jež vydává Lužickosrbská kulturní informace Budyšin (Is. Serbska kulturna informacija Budyšin, něm. Sorbische Kulturinformation Bautzen). Všechny citované zdroje jsou uvedeny v Seznamu použitých zdrojů.

Pro sběr potřebných dat v praktické části této bakalářské práce jsem využila kvalitativních metod, konkrétně dotazníku a polostandardizovaných rozhovorů.

Dotazník může být kvantitativní, ale také kvalitativní. Výhodou kvantitativních dotazníků je možnost postžení velkého množství respondentů. Získaná data se dají následně vyhodnotit pomocí statistických metod. Nevýhodou této metody je povrchnost získaných informací a také riziko, že dotazovaný neodpoví na všechny otázky. Používají se tzv. uzavřené otázky. Respondent vybírá z předem stanovených možností (např. ANO/NE).

Kvalitativní dotazník naopak obsahuje otázky, které jsou formulovány otevřeně – tzn., že se respondent může k danému tématu více rozepsat, není omezen předem danými možnostmi odpovědi. Nevýhodou této metody je větší časová náročnost. Výhodou naopak větší výpovědní hodnota a větší množství získaných informací od respondenta.

Metodu polostandardizovaných rozhovorů jsem použila zejména k získání konkrétnějších informací od dotazovaných a pochopení dané problematiky do větší hloubky. Nevýhodou rozhovorů je velká časová náročnost sběru a analýzy dat. Výhodou kvalitativní metody polostandardizovaného rozhovoru je především možnost rozšíření spektra předem připravených otázek o další, které vyplynou v rámci daného rozhovoru.

Dotazník obsahoval celkem 12 položek, z nichž některé byly pokládány jako uzavřené, respondent tedy mohl odpovědět pouze ANO/NE, většina položek však byla koncipována otevřeně. Jedná se tedy o dotazník kombinující kvantitativní a kvalitativní metodu.

Dotazníky byly předány studentům Gymnázia Varnsdorf a Základní školy Jiříkov po předchozí e-mailové domluvě s učitelkami českého jazyka na zmiňovaných školách. Dalších jednadvacet respondentů vyplnilo dotazníky v Městské knihovně ve Varnsdorfu. Tabulka citovaných respondentů je uvedena v kapitole Dotazník. Polostandardizované rozhovory byly ve většině případů realizovány formou osobního setkání. Schůzky s dotazovanými byly sjednávány po předchozí e-mailové či telefonické komunikaci. Tabulka dotazovaných je uvedena v kapitole Polostandardizované rozhovory.

V případě několika dotazovaných byly z důvodu velké časové vytíženosti rozhovory provedeny pouze prostřednictvím e-mailové komunikace.

3 Literární rešerše

Značný zájem médií a širší (i celosvětové) veřejnosti vzbudily snahy saského ministerstva školství o tzv. optimalizaci počtu lužickosrbských škol. V rámci zmiňované optimalizace mělo dojít k postupnému uzavírání základních škol, které se měly spojit do větších celků. Proti uzavírání škol se konala řada protestních akcí, a to od roku 2001 do roku 2003. Saské ministerstvo školství uplatnilo plošně normativní minimum počtu 20 žáků k otevření třídy, této kvóty však např. škola Jurije Chěžky v Chrósčicích nemohla dosáhnout. Ministerstvo se brání tím, že všichni musí mít stejné podmínky – jestliže se uzavírají německé školy, platí to i pro ty lužickosrbské.

Proti tomuto uvažování se ohradil prof. Leoš Šatava, profesor etnologie na Karlově univerzitě v Praze. Zabývá se především možnostmi zachování etnika Lužických Srbů.

„Tady je nutné si uvědomit, že mechanické aplikování celoněmeckých předpisů na lužickosrbské školy je velice nevhodné. V německých oblastech není zrušením jedné školy ohrožena národní existence. V Lužici tomu tak je.“³

Problematikou uzavírání lužickosrbských škol se v téměř půl stovce článků zabývala česká periodika. A také Britské listy zveřejnily článek „Dočkají se Lužičtí Srbové respektování svých práv?“⁴, jehož autorem je spisovatel a autor výzvy „Varnsdorfská solidarita“, Milan Hrabal. Výzva spolu s podpisovými archy byla připojena k tomuto článku. Jejím cílem bylo vyjádřit podporu Lužickým Srbům z české strany a takto pomoci v boji za záchranu ohrožené školy.

Původně regionální podpisová akce vyvolala vlnu zájmu např. v Polsku, Německu, Itálii, Bretani či USA, a tak výzva získala více než patnáct tisíc podpisů.

Podpisovou akci „Varnsdorfská solidarita“ podpořila řada významných osobností. Někteří signatáři jsou jmenováni v článku „Lužici fandí nejen v Evropě, ale také v zámoří a Číně“, jenž byl vydán v Děčínském deníku. Autor článku, Jaromír Kulháněk, v úvodu

³ VALIŠ, Zdeněk. *Lužičtí Srbové čekají na pomoc*. Radio Praha [online] 8. 9. 2003. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/luzicti-srbove-cekaji-na-pomoc>

⁴ HRABAL, Milan. *Dočkají se Lužičtí Srbové respektování svých práv?*. Britské listy [online] 9. 8. 2002. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/11243.html>

informuje o tom, že má podpisová akce již více než devět tisíc signatářů, a to nejen z Evropy, ale také ze Spojených Států a Číny. Iniciátor podpisové akce k tématu říká:

„Je nevděčné jmenovat kohokoli z oné záplavy podpisů, ale veřejnost bude jistě zajímat, že mezi těmi, kdo připojili svůj podpis, jsou známí politici. Například Petra Buzková, Jiří Dienstbier, ... Herci, za všechny jmenujme alespoň Stellu Zázvorkovou. Dále také spisovatelé Jiří Stránský, Ludvík Kundera a Jiří Žáček.“⁵

Vedle podpisové akce se konaly demonstrace např. v Praze, Budyšině (ls. Budyšin, něm. Bautzen), či samotných Chrósčicích, přesto však byla chrósčická střední škola nakonec v roce 2001 zrušena.⁶

Taktéž projekt v rámci česko-saského programu Cíl 3/Ziel 3 - „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ byl hojně citován v řadě zejména severočeských a saských médií. Byl to například varnsdorfský čtrnáctideník Hlas severu, Ústecký deník, Děčínský deník v ČR, Serbske nowiny, Seifhennersdorfer Mitteilungen, Katolski posoł, Rozhled v Sasku či, Nowy Casnik v Braniborsku. Projekt byl propagován a recenzován ve více než 100 českých člancích, na opačné straně hranice to bylo cca 80 článků.

Varnsdorfský tištěný čtrnáctideník Hlas severu vydal o projektu více než 20 článků. Je to například článek s názvem „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice - Stadtbibliothek Varnsdorf - Grenzüberschreitende Begegnungen“, který pojednává o slavnostním otevření kontaktního místa pro Lužici v budově Městské knihovny Varnsdorf. Této slavnostní události se účastnil mj. starosta města, Ing. Josef Poláček, poslanec Evropského parlamentu, Ing. Jaromír Kohlíček, CSc., předseda Svazu lužickosrbských umělců, Benedikt Dyrlich či Beno Budar, lužickosrbský spisovatel. Právě Beno Budar přivezl podle autora článku velice pozoruhodný dar, kámen z původní budovy budyšínského Srbského domu, zničeného na konci války nacisty.⁷

O přednáškách, které se konaly v rámci projektu, pojednává František Liecht v článku z Ústeckého deníku. Informuje o tom, že na každé přednášce je vyhlášena tematická literární soutěž. Mimo jiné zde cituje autora přednášek a koordinátor projektu, Milana Hrabala:

⁵ KULHÁNEK, Jaromír. *Lužici fandí nejen v Evropě, ale také v zámoří*. Děčínský deník, 21. 1. 2002, s. 9 [cit. 18. 2. 2015]

⁶ Střední škola (ls. srjedzna šula, něm. Mittelschule) je v systému saského školství v podstatě obdobou 2. stupně základní školy v ČR. V Sasku je to 5. - 10. ročník. První čtyři ročníky, ls. základna šula, něm. Grundschule, v Chrósčicích zůstaly.

⁷ HRABAL, Milan. *MĚSTSKÁ KNIHOVNA VARNSDORF – setkávání přes hranice STADTBIBLIOTHEK VARNSDORF – Grenzüberschreitende Begegnungen*. Hlas severu, 2010. [cit. 18. 2. 2015]

„Soutěž jsme do projektu vložili proto, aby děti nezůstaly jen u pasivního poslouchání přednášek, ale měly bezprostřední důvod se k tématu vrátit a zábavným způsobem je uchopit hlouběji a po svém. Kromě toho si procvičí stylistiku v rodném jazyce.“⁸⁹

O projektu hojně informovaly také deníky Bohemia ve všech deseti mutacích ústeckého a libereckého regionu, mj. Žatecký či Chomutovský deník. V článku s názvem „Varnsdorfské setkání výtvarného umění s hudbou“ Ludmila Veselá informuje o koncertu nadané lužickosrbské písničkářky Lydije Jaworkec.

„Příjemné zabarvení hlasu a melodické písničky s texty převážně o mezilidských vztazích potvrdily opodstatněnost názvu koncertu: *Láska je sluneční paprsek*. Ale objevily se také písně s kritickým podtextem, jako například *negativní dopad těžby uhlí na střední Lužici*.“¹⁰

O hudební a literární akci informuje v Chomutovském deníku článek „Literární pořady i lužickosrbská hudba zaujaly“. V sále farnosti v Saském Radworu (něm. Radibor) vystoupila varnsdorfská rodačka, písničkářka Jana Věbrová. České a lužickosrbské posluchače potěšila dvojjazyčnou interpretací autorské písně s názvem *Čertíci*.¹¹

Poměrně značného ohlasu se dočkaly publikace vydané v rámci tohoto projektu. Recenzováno bylo všech čtrnáct titulů. Na české straně byly recenze publikovány ponejvíc v Česko-lužickém věstníku a Světliku. V Sasku to byl především měsíčník *Rozhled*, jenž recenzoval prakticky všechny tituly a večerník *Serbske Nowiny*, který pravidelně informoval své čtenáře o většině akcí, které se pojily s projektem.

Jednu z recenzí vydal již zmiňovaný čtrnáctideník *Hlas severu*. Jednalo se o recenzi publikací *Hanka Krawcec - Výtvarné dílo / Tworjace wumjłstwo, Kůň má nohy, koza rohy aneb Kdyby kočka mohla létat, Warnoćicy - česke wokno do Łužicy. (Varnsdorf - české okno do Lužice. Nástin česko-lužickosrbské vzájemnosti) a První setkání / Prěnje zetkanje / Das erste Treffen*.

Autor článku, Martin Havlíček, k publikaci o Hance Krawcec:

⁸ V rámci projektu byly vydány tři takovéto sborníky.

⁹ LIECHT, František. *Sborník První setkání neboli Prěnje zetkanje*. Ústecký deník, (23. 2. 2012). [cit. 18. 2. 2015]

¹⁰ VESELÁ, Ludmila. *Varnsdorfské setkání výtvarného umění s hudbou*. Žatecký deník, (9. 1. 2012), s. 12. [cit. 18. 2. 2015]

¹¹ LIECHT, František. *Literární pořady i lužickosrbská hudba zaujaly*. Chomutovský deník, (29. 11. 2012), s. 10 [cit. 18. 2. 2015]

„Velmi cenná je chronologicky postupující ikonografie umělkyně, od raného mládí (na snímcích zachycujících rodinnou atmosféru u skladatele Bjarnata Krawce) až po dokumentární fotografie pořízené v 70. a 80. letech.“¹²

Tuto publikaci recenzoval v prestižním časopise STUDIA ETHNOLOGICA PRAGENSIA také již zmiňovaný Leoš Šatava, který vyzdvihuje vedle jiných kvalit také dvojjazyčnost publikace.

„Je třeba ocenit, že doprovodný text publikace je dvojjazyčný; „zrcadlově“ se vždy na sudé a liché straně střídají hornolužická srbština a čeština. Užitek z práce tak nemají jen čeští zájemci o dílo H. Krawcec, ale i její lužickosrbští krajané. Připojeno je i krátké resumé v němčině. Publikace, spolufinancovaná Evropskou unií, Ministerstvem pro místní rozvoj a městem Varnsdorf je tak takřka ukázkovým příkladem transhraničních kulturních aktivit a mezinárodní kooperace...“¹³

Jak již bylo zmíněno, značného ohlasu se projekt a vydané publikace dočkaly také v Lužici. Zmiňme například recenzi knihy *Warnočicy Česke wokno do Łužicy*, jež byla uveřejněna v deníku Serbske nowiny. Autor článku, pamětník poválečných let a absolvent varnsdorfského lužickosrbského gymnázia Mikławš Krawc, v recenzi trojjazyčné lužickosrbsko-česko-německé publikace oceňuje bohatost vzpomínkového i faktografického materiálu zachycujícího důležité momenty česko-lužickosrbské vzájemnosti kdysi a dnes. „Materiálu k tématu je v knize hojný počet. Na straně 30 je v Hrabalově knížce také odkaz na řadu pramenů.“¹⁴

V Lužici byla recenzována také Hrabalova kniha *Hanka Krawcec – Výtvarné dílo / Tworjace wumělstwo*. V kulturním měsíčníku *Rozhled* ji recenzuje sorabista Zdeněk Valenta. Autor ve své recenzi mj. napsal: „Monografie, která by se důkladněji zabývala významnou lužicko-srbskou malířkou a grafičkou nebyla dosud napsána. Proto mám novou knihu příhraničního kulturního pracovníka Milana Hrabala za velmi užitečnou... Publikace je dobře graficky zpracovaná a na kvalitním papíru. Pokud by se dala koupit, dostala by se k většímu počtu zájemců.“¹⁵

¹² HAVLÍČEK, Martin. *Hanka Krawcec, přísloví a školní soutěž; Knihovna pokračuje s edicí „Setkávání přes hranice*. Hlas Severu, 2013. [cit. 18. 2. 2015]

¹³ ŠATAVA, Leoš. *Milan Hrabal Hanka Krawcec: Výtvarné dílo – Tworjace wumělstwo*. STUDIA ETHNOLOGICA PRAGENSIA, 2013. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, s. 207. [cit. 18. 2. 2015]

¹⁴ KRAWC, Mikławš. *Wo „Warnočanskich časach“*. Předženak Kultura & Wumělstwo, 20. meje 2011. [cit. 18. 2. 2015]

¹⁵ VALENTA, Zdeněk. *Sewjeročeski spisowačel wo Hance Krawcec*. *Rozhled* č. 12/2015. [cit. 18. 2. 2015]

K samotnému projektu se v článku „Trochu wokno wotewrěli“ vyjadřuje Benedikt Dyrlich, předseda Svazu lužickosrbských umělců. „*Především děkuji našim předním partnerům: městu Varnsdorf a jeho knihovně. Dosud byli v České republice trochu známí jen někteří literáti, jako Jurij Brězan, Jurij Koch a Kito Lorenc... Z projektu vzešly české překlady děl dalších lužickosrbských autorek a autorů...*“¹⁶

4 Teoretická východiska

4.1 Lužičtí Srbové

4.1.1 Historie

Lužičtí Srbové jsou posledním přeživším kmenem z dříve početné skupiny Polabských Slovanů. Polabští Slované se dělili na čtyři větší celky, a to Bodrce (Obodrité), Lutice, Pomořany a Srby, kteří byli Čechům geograficky nejbližší. Tyto kmeny žily zhruba ve východním Bavorsku, Sasku a dále na východ směrem k řece Odře.

Lužice nejprve zahrnovala pouze území Dolní Lužice (dnes území v okolí města Chotěbuz, ls. Chóšebuz, něm. Cottbus), později je chápána jako rozsáhlejší území včetně dnešní Horní Lužice (dnes okolí města Budyšín, ls. Budyšin, něm. Bautzen). Nejstaršími obyvateli Horní Lužice byli Milčané, srbský polabský kmen, který se do Lužice dostal v 6. století n. l. Centrem Horní Lužice byl Budyšín. V Dolní Lužici se jako první usadil kmen Lužičanů. Během středověku označení Milčané vymizelo, a proto se obyvatelům Lužice začalo říkat Lužičané.

V 7. století se Polabští Slované dostávali do střetu s Franky a Sasy. Na základě těchto bojů se v 7. století připojili k Sámově říši. Ta se však po smrti svého vůdce, kupce Sáma, rozpadla. Hranici mezi Srby a Franckou říší (tzv. Limes Sorabicus) stabilizoval francký král, Karel Veliký. Zároveň si Lužické Srby zavázal (stejně jako Čechy) k placení tributu¹⁷. Na počátku 9. století pak v boji proti Karlu Velikému zahynul první historický kníže Srbů, Miliduch.

Za vlády knížete Svatopluka byla Lužice pod ochranou Velkomoravské říše. Po zániku moci Velké Moravy Srbové opět bojovali s Franky za uchování kulturní

¹⁶ DYRLICH, Benedikt. *Trochu wokno wotewrěli*. SERBSKE NOWINY, SRJEDU, 20. MĚRCA 2013. S. 3 [cit. 18. 2. 2015]

¹⁷ Tribut je finanční či materiální platba placená závislým plátcem svému pánovi – tedy např. vůdce kmene platil králi, popřípadě císaři.

a politické nezávislosti, ale i přesto byly všechny jejich vzpoury potlačeny. Srbové tehdy doplatili na nejednotnost a neexistenci pevných státních struktur.

V 10. století se za panovníka Jindřicha I. Ptáčníka zvýšil tlak na ovládnutí celého území Polabských Slovanů, potažmo Srbů. Jindřich I. Ptáčník zřídil v dnešním Sasku Míšenskou marku, z níž Němci napadali Slovany v Lužici a Čechách. Za vlády Oty I. Velikého (syn Jindřicha I. Ptáčníka) vpadl roku 939 do milčanského kraje hrabě Gero, který nechal povraždit 30 slovanských knížat. Po povraždění slovanských elit připojil Ota II. Veliký, syn Oty I., celé dřívější území Srbů k pozdější Svaté říši římské.

V roce 1002 získal území polský vládce Boleslav Chrabrý. Války mezi Boleslavem a německou říší uzavřel roku 1018 budyšínský mír, na jehož základě měla Lužice natrvalo připadnout pod polskou správu. Nedlouho po Boleslavově smrti Lužice opět připadla pod nadvládu německé říše, a to na celé jedno století.

V polovině 12. století se Lužice téměř na 100 let opět připojila k českým zemím. Roku 1368 získal celou Horní a poté i Dolní Lužici Karel IV., čímž utlumil sílicí proces poněmčování, které v Lužici probíhalo již od 13. století. Bohužel však ani Karel IV., i přes veškerou svou snahu o zrovnoprávnění německého a slovanského lidu neuspěl, a Lužičané byli nadále znevýhodňováni.

Významnou událostí v historii Lužice se stal podpis Augšpurského míru roku 1555. Tato dohoda přijatá císařem Karlem V. a říšskými knížaty zaručovala náboženskou svobodu dle zásady „čí země, toho náboženství.“ Většina lužických farností se k reformaci připojila a položila tak základ používání lužickosrbského jazyka při liturgii. Vesnice v okolí Budyšina a Kamence (ls. Kamjenc, něm. Kamenz) byly jedny z mála, které zůstaly katolické. Lužičtí Srbové se tak rozdělili na dva náboženské tábory – katolíky a evangelíky. Přijetí lužické srbštiny coby liturgického jazyka velice prospělo nejen lužickosrbské literatuře a jazyku obecně, ale také otevřelo dveře církevnímu vzdělávání.

Za třicetileté války utrpěla Lužice velké ztráty obyvatel. Roku 1623 dal Ferdinand II. Habsburský celé lužické území do zástavy kurfiřtovi Janu Jiřímu I., jelikož již nebyl schopen pokrýt válečné výdaje.

V 18. století nadále pokračovaly represe vůči Lužickým Srbům, na části území byl například vydán zákaz oddávání Lužických Srbů, kteří nehovoří německy. Roku 1815 muselo Sasko po Vídeňském kongresu celou Dolní Lužici a severní část Horní přenechat Prusku.

V polovině 19. století se v hlavním městě Horní Lužice, Budyšíně, podařilo založit kulturní a vzdělávací instituci – Matici lužickosrbskou (Maćica Serbska). Díky Matici se začaly vydávat lužickosrbské knihy, noviny a časopisy, pomáhala také rozvoji vědy, a to nejen v Horní Lužici, ale postupem času také v Lužici Dolní. Dalšího podobného úspěchu dosáhli Lužičtí Srbové až roku 1904, kdy byl v Budyšíně na popud Dr. Arnošta Muky a faráře Jakuba Šewčika postaven Serbski Dom, jakožto kulturní středisko Lužických Srbů.

Po roce 1848 valná hromada Matice lužickosrbské, povzbuzená evropskou revoluční vlnou, sepsala petici s požadavky, které byly adresovány saskému všeobecnému ministerstvu. Zástupci Lužických Srbů požadovali zejména zavedení lužické srbštiny do škol, úřadů a církevních záležitostí. Roku 1849 dostali za záchranu života saského krále Bedřicha Augusta II. možnost při čtení a náboženství používat lužickou srbštinu. Jednou za půl roku se také mohla konat bohoslužba v Drážďanech v rodném jazyce. Tato povolení platila jen pro saskou část Lužice. V pruské severní části Horní Lužice a celé Dolní Lužici se žádné změny v postavení Lužických Srbů neudály.

Po ustavení Německého císařství roku 1871 se lužickosrbské poměry zhoršovaly. Vzhledem k tomu, že v té době neexistoval žádný lužickosrbský státní aparát, mohli se lužičtí politici angažovat pouze v těch německých. Jedním z významných politiků této doby byl Arnošt Bart, poslanec saského sněmu. Roku 1912 spoluzaložil Domowinu, svaz lužickosrbských spolků, který funguje dodnes.

Za první světové války byly elity Srbů, stejně jako elity německé, poslány na frontu, čímž bylo utlumeno národní buzení. Po prohře Německa v první světové válce ožily národní snahy Lužických Srbů. Roku 1918 byl ustaven Národní výbor, do jehož čela byl postaven Arnošt Bart, již zmiňovaný politik. Výbor ve svém programovém prohlášení požadoval především sjednocení Horní a Dolní Lužice v jeden stát, který by byl v rámci Německa autonomní. Dále založení lužickosrbských škol, úřadů a soudů, aby bez Lužického sněmu nebylo možno schválit zákon a velmi podstatná byla také svoboda vyznání. 6. ledna 1919 odjela lužickosrbská delegace spolu s československým ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem na mírovou konferenci do Paříže. Nikdo z mocností však Lužickým Srbům nepomohl, a to zejména ze strachu, aby se střed Evropy nerozpadl na několik malých států. Němci trvali na tom, že Lužických Srbů je málo, a proto není důvod pro taková zvláštní práva.

Němci posílení neochotou velmocí, nadále zatýkali učence z řad Srbů. Vydobytá privilegia nebyla naplňována. Roku 1924 existovala jediná lužickosrbská politická strana s názvem Serbska ludowa strona, bohužel však neměla šanci na úspěch, jelikož i v samotné Lužici byli Lužičtí Srbové v menšině.

Již roku 1920 ustavila berlínská vláda Oddělení pro lužickosrbské otázky. Posláním tohoto orgánu bylo sledovat Lužické Srby a urychlit jejich germanizaci. Bylo zakázáno používání lužické srbštiny na veřejnosti, byla zastavena činnost lužickosrbských spolků, jejich představitelé byli uvězněni. Vlivem nacismu bylo zakázáno působení organizace Domowina i Matice lužickosrbské.

Roku 1939 se ke své etnické příslušnosti otevřeně hlásilo pouze 425 Lužických Srbů. Od roku 1942 byla plánována kompletní asimilace Lužických Srbů. Etnické čistce zabránily válečné neúspěchy Německa a následné osvobození Lužice na jaře roku 1945.

Po druhé světové válce bylo r. 1945 vydáno Memorandum, v němž Lužičtí Srbové žádali připojení k Československu. Dále žádali návrat učenců, náhradu za způsobené škody, vrácení kulturních předmětů jako jsou kroje apod. Jejich požadavky však nebyly vyslyšeny.^{18 19 20}

4.1.1.1 Lužice od konce druhé světové války po současnost

Po druhé světové válce nebyl ze strany mocností opět zájem o řešení bezvýhodné situace Lužických Srbů. Světovým bodem pro Lužici byla spolupráce s Československem, jež nabídlo pomocnou ruku. Lužici byl nakloněn zejména sever Čech, jako města Varnsdorf, Rumburk, Jiříkov aj. V Rumburku byla Lužici poskytnuta tiskárna, ve Varnsdorfu fungovalo mezi lety 1947–1949 lužickosrbské gymnázium, které bylo následně přesunuto do Liberce – více je k této problematice uvedeno v kapitole Vývoj česko-lužické spolupráce.

Roku 1948 byl saským sněmem přijat Zákon na ochranu práv lužickosrbského obyvatelstva, který Lužickým Srbům zaručoval menšinová práva. Roku 1950 přijala obdobný zákon také braniborská vláda. Bylo to poprvé v historii, kdy dostali Lužičtí Srbové šanci na dvojjazyčnost regionu. Na Univerzitě v Lipsku (ls. Lipsk, něm. Leipzig)

¹⁸ ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

¹⁹ MAŠTÁLKO, Josef. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 2. Česká Lípa: J. Kunstner, 1946, 31 s.

²⁰ NOVOTNÁK, Miliduch M. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 1. Praha: F. Kosek, 1945, 103 s.

dokonce roku 1951 založili katedru sorabistiky.²¹ Obor sorabistika bylo možno studovat také na Karlově univerzitě, a to od roku 1954. Významné bylo také zakládání škol, ve kterých byla lužická srbština jediným vyučovacím jazykem.

V 60. letech začal sílit tlak na připodobnění lužickosrbské společnosti tehdejší NDR, dále také rostla těžba uhlí a proces industrializace. Těžbou byly nejvíce postiženy vesnice v regionu Dolní a střední Lužice. Nejen těžbou uhlí, ale také kolektivizací zemědělství, lužickosrbské odvěkové domény, ztráceli Lužičtí Srbové rodný jazyk. Postupem času zanikala lužická srbština také ve školství. Řada rodin (zejména v Dolní Lužici) začala mluvit již pouze německy a přijala německou národnost.

Po pádu NDR se politická situace opět uvolnila. Ani po sjednocení Německa však nedostali Lužičtí Srbové příliš prostoru pro prosazování zájmů své etnické skupiny.

Současná situace v Lužici není příliš příznivá. Není například ani vyžadováno, aby úředníci uměli lužickou srbštinou. V Dolní Lužici, konkrétně v Chotěbuzi, působí Škola dolnolužickosrbského jazyka a kultury. Veškerý lužickosrbský život je financován z Nadace lužickosrbského národa (viz kapitola Lužickosrbské instituce). Ve správní radě této nadace zasedá devět německých a šest lužickosrbských zástupců.

Dnešní Lužici, stejně jako české pohraničí na druhé straně, sužuje nezaměstnanost a odliv mladých lidí, kteří odchází za lepšími studijními i pracovními příležitostmi. Dalším zásadním bodem je také nedostatečné lužickosrbské školství – lužickosrbské třídy většinou nespĺňují potřebný počet studentů pro jejich otevření. Proto Lužičtí Srbové volají po převodu školské sítě do jejich pravomocí, bohužel doposud neúspěšně.^{22 23}

4.1.2 Jazyk a geografické vymezení Lužice

Lužičtí Srbové jsou národem dvojjazyčným – hovoří lužickou srbštinou a německy. Lužická srbština se dělí na hornolužickou srbštinu, kterou se hovoří především v Horní Lužici, nacházející se ve spolkové zemi Sasko. Dolnolužickou srbštinou naopak hovoří obyvatelé Dolní Lužice, která leží ve spolkové zemi Braniborsko. Dnes je řada

²¹ obor zabývající se jazykem, historií a kulturou Lužických Srbů; dnes se vyučuje na univerzitách v Praze, Lipsku, Postupimi, Varšavě a Lvově

²² ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

²³ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známí i neznámí: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

lužickosrbských slov ovlivněna němčinou, stejně tak ale lužická srbština ovlivňuje němčinu. Je to například slovo honač – kohout, německy der Hanatsch, které německý jazyk přejal právě z lužické srbštiny. Lužická srbština obsahuje víc než tisícovku výrazů shodných s češtinou, současně však také značné množství slov k češtině homonymních, tedy stejně znějících, ale s jiným významem.

Jak již bylo řečeno, jazyk je jedním z nejdůležitějších identifikačních prvků daného národa. Jako reakce na snižování počtu lužickosrbských rodilých mluvčích byl do mateřských školek zaveden program Witaj. V rámci tohoto programu děti pobývají v prostředí, kde se mluví pouze lužickou srbštinou. Cílem programu je oživení jazyka již od raného dětství. Na mateřské školy následně navazuje šest základních škol, které odpovídají 1. stupni základní školy v ČR a školy střední, které odpovídají 2. stupni základních škol v ČR.

Současnou Lužici lze rozdělit do následujících jazykových skupin: Střední Lužice, Dolní Lužice, Horní Lužice, jižní Lužice a východní Lužice. Ve střední Lužici, kterou najdeme mezi městy Hojeřice či Vojerec (ls. Wojerecy, něm. Hoyerswerda) a Chotěbuzí, žijí malé skupinky rodilých mluvčích. Jedná se především o starší osoby, které se domluví lužickou srbštinou. Toto území připadá oběma lužickosrbským jazykovým střediskům, tedy hornolužické i dolnolužické srbštině. Právě tato oblast byla nejvíce zasažena již zmiňovanou těžbou uhlí a následným vysídlováním, které zde probíhá od 19. století. Nejvýznamnější obcí střední Lužice je městečko Slepé (ls. Slepó, něm. Schleife). Právě v této obci a jejím okolí se nejvíce zachoval lužickosrbský folklór.

Dolní Lužice je oblast vymezená městy Chotěbuz, Lubnjow (ls. Lubnjow, něm. Lübbenau), Luboraz (ls. Luboraz, něm. Lieberose) a Baršcí (ls. Baršć, něm. Forst, také Lausitz), kde žije asi deset tisíc obyvatel s lužickosrbským povědomím. Bohužel ani v této části Lužice se lužickou srbštinou příliš nedomluvíte, výjimku tvoří pouze některé vesnice kolem Chotěbuzi.

Horní Lužice je oblast mezi městy Biskupice (ls. Biskopicy, něm. Bischofswerda), ls. Wjelećin (něm. Wilthen), Lobava (ls. Lubij, něm. Löbau), Bílá Voda (ls. Běla Woda, něm. Weisswasser), Hrodk (ls. Grodk, něm. Spremberg), Zlý Komorov (ls. Zły Komorow, něm. Senftenberg) a Kamenec.²⁴

²⁴ Někteří sorabisté prosazují překládání názvů měst do češtiny, jiní naopak překládání nedoporučují, mj. vzhledem k tomu, že jsou názvy v praxi málo používané a v některých případech může dojít k záměnám s českými obcemi. Kromě toho například město Wjelećin a řada menších obcí nemá český ekvivalent.

V Horní Lužici žije zhruba čtyřicet tisíc obyvatel lužickosrbské národnosti. Hlavním městem této oblasti je město Budyšín. I přes velký počet lužickosrbských obyvatel v Horní Lužici platí, že v rámci mladších generací jazyk upadá. Nejvíce obyvatel se ke své lužickosrbské národnosti hlásí v katolické části Horní Lužice. Jedná se o zhruba deset tisíc obyvatel, kteří lužickou srbštinou hovoří ve svém každodenním životě. Je to oblast kolem měst Budyšín, Kamenec a Vojerec.

Jižní Lužice (neboli Záhvozd) je oblast nacházející se mimo území Německa. Leží na jih od Budyšína, Lobavy a Zhořelce, dolní hranici tvoří Jizerské a Lužické hory. Větší část jižní Lužice je již po několik století součástí českého území. Po druhé světové válce se řada Lužických Srbů dostala v rámci osidlování Šluknovského výběžku do města Varnsdorf, Rumburk a Jiříkov, kde dodnes tvoří menšinu.

Východní Lužice je od roku 1945 součástí Polska. V této oblasti Lužičtí Srbové v současnosti nežijí, jelikož byli po druhé světové válce odsunuti společně s Němci. V dnešní době zde začíná být patrný zájem o lužickosrbskou kulturu.

Lužičtí Srbové dnes žijí i mimo Lužici, a to například v Drážďanech (ls. Drježdžany, něm. Dresden), Lipsku, Berlíně (ls. Barliń, něm. Berlin), na severu Čech, skupinky Lužických Srbů žijí ale také mimo Evropu. Jedna taková skupinka žije např. v kolonii Serbina v Texasu, další pak např. ve státě Victoria v Austrálii.²⁵

4.1.3 Náboženství

Jak již bylo zmíněno v historii národa Lužických Srbů, Polabští Slované byli původem pohané. Již od 8. století čelili Lužičtí Srbové postupné christianizaci. Slovanské starobylé rysy spojené s pohanstvím se pomalu mísily s křesťanskou tradicí.²⁶

V 16. století se vlivem reformace Lužičtí Srbové rozdělili na katolíky a evangelíky. Toto rozdělení přetrvává dodnes, katolíci žijí převážně v Horní Lužici (mezi městy Kamenec, Budyšín a Vojerec). Dle neoficiálních zdrojů je v devíti katolických farnostech asi patnáct tisíc Lužických Srbů. Hornolužická srbština je součástí každodenního života ve školách, kostelech, ale zejména v rodině. V katolické části Lužice víra ještě více

²⁵ ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

²⁶ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známí i neznámí: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

prohlubuje národní uvědomění. Katolická tradice je spojena s dodržováním řady zvyků, jež budou zmíněny v následující kapitole.

Evangelíci žijí zejména v Dolní a střední Lužici, která byla nejvíce utlačována pod nadvládou Pruska. V Dolní Lužici byl nejvíce patrný proces poněmčování. Velmi nepříznivě zapůsobila na evangelické Srby také již zmiňovaná industrializace. Koncem 19. století upadaly lidové tradice, hlavně ale upadal jazyk. Během dvou generací v 2. polovině 20. století začala většina evangelíků mluvit pouze německy. Dnes dolnolužickou srbštinu uslyšíte v evangelické Lužici jen zřídka, a pokud ano, tak opět spíše u starších obyvatel.²⁷

4.1.4 Kultura a tradice

Udržování tradic a lidových zvyků na vesnicích je dodnes stěžejním faktorem pro udržení lužickosrbské národní kultury. I přes nesnadnou situaci Lužických Srbů, jejich neustálé omezování a snahu o germanizaci, se tradiční venkovské zvyky, i když v omezené míře, doposud udržují.

4.1.4.1 Tradiční oděv (ls. drasta)

Kroje jsou jedním z hlavních identifikačních prvků lužickosrbské národní kultury. Z dřívějších deseti variant lužickosrbských krojů se dodnes užívají pouze čtyři. Jedná se o kroje z regionů Budyšin, Slepé, Vojerec a Chotěbuz. V těchto regionech (zejména v katolické Horní Lužici) je možné vidat kroje v každodenním životě pouze u starších obyvatel. Mladší generace kroje nosí zejména na kulturní události, svátky a při zvláštních příležitostech, jako je např. svatba. Katolické kroje jsou v pastelových barvách, typická je pro tento kroj zejména dlouhá široká stuha, která je upevněna na čepci. Tato stuha sahá až do půlky zad. Dolnolužické, evangelické kroje, jsou naopak ve světlých barvách, většinou bohatě vyšívané.^{28 29}

Ukázka krojů je v přílohách této práce.

²⁷ STOCK, Milena a SIEG, Sabine. *Dolnolužickosrbské lidové zvyky a tradice*. Serbska kulturna informacija Budyšin [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: http://ski.sorben.com/download_pdf/CZ/malozkiDL.pdf

²⁸ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známi i neznámi: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

²⁹ ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

4.1.4.2 Lidové tradice (ls. naložki)

Lužičtí Srbové slaví během roku řadu svátků, během nichž dodržují tradiční zvyky. Většina z nich má předkřesťanský původ, který je v nich dodnes patrný i přesto, že byla Lužice nucena přijmout křesťanství. V následující kapitole budou představeny ty nejvýznamnější.

Ptačí svatba (ls. ptaškowa swajźba, ptači kwas)

Tento zvyk je spojen s mystickými představami lužickosrbských pohanských předků. Duchům předků se 25. ledna předávaly tzv. oběti v podobě pokrmů. Vlivem přechodu na křesťanskou víru se tento zvyk pozměnil a nyní se dárky dávají dětem. Děti krmí přes zimu ptáčky a za odměnu dostávají sladkosti a pečivo. Tento zvyk pochází pravděpodobně z Horní Lužice, v Dolní Lužici se objevuje až v posledních letech. Ptačí svatba v Lužici pronikla do školek a škol, kde se děti převléknou za ptáčky a účastní se svatby. Nevěsta je převlečena za straku a ženich za havrana – většinou si oblečou slavnostní kroj. Děti během tohoto svátku recitují a zpívají lužickosrbské lidové písně.

Masopust (ls. zapust, póstnicy)

Tento svátek je slaven zejména v Dolní Lužici, kde se slaví nejvíce ze všech svátků. Svátek připadá vždy na období od konce ledna do počátku března. V okolí Chotěbuzi, „hlavního města Dolní Lužice“, každý rok slaví tisíce osob. Masopust má dvě části, a to masopustní obchůzky (ls. camprowanje) a masopustní průvod (ls. zapustowy pśešěg). Obchůzky pochází z předkřesťanské doby, kdy se věřilo, že tyto rituály zajistí plodnost a ochranu před zlými silami. Odtud pochází tradice nošení masek, tančení a halasení, které mělo odehnat zlé duchy. Dnes jsou tyto obchůzky spíše dominantou mládeže, která doprovázena hudbou, obchází dům od domu a vybírá slaninu, vejce a peníze.

Vyvrcholením masopustu je pak masopustní průvod. Nezadané dívky ve slavnostních krojích a mládenci, kteří od dívek dostanou papírovou kytici, kterou si následně připnou na klobouk, utvoří dvojice, si nejprve společně zatančí a poté utvoří průvod. Postupně obejdou významné osobnosti dané vesnice, jako je např. starosta, farář apod.

Velikonoce (ls. jutry, jatšy)

Velikonoce jsou vzhledem k velkému počtu věřících velice významným svátkem v celé Lužici. Hlavními událostmi je zdobení kraslic, pálení čarodějnic a také velikonoční jízdy na koních (ls. křižerjo, jutrowni jěcharjo).

Tyto velikonoční jízdy, dnes dominanta katolíků, pochází opět z pohanské víry - jezdci měli objížděním polí zajistit jejich úrodnost. Dnes je v celé Lužici na 1 500 takovýchto jezdců neboli křižáků, kteří se dělí do devíti procesí. Tito velikonoční jezdci objíždí za zpěvu náboženských písní okolní lužická města a vesnice. V čele každého průvodu je nesen kříž, kostelní korouhve a soška vzkříšeného Krista (nebo soška Panny Marie), jež jezdcům předává farář dané vesnice. Koně i jezdci jsou bohatě vyzdobeni.

V Dolní Lužici hrají naopak velkou roli tzv. velikonoční ohně. Tento zvyk pochází z víry v očištnou a ochrannou moc ohně. Dnes je tento zvyk dodržován ve více než sto dolnolužických vesnicích.³⁰

Tlučení kohouta (ls. zabijanje kokota, łapanje kokota)

Tlučení kohouta je nejstarším letním obyčejem, který se dělá v období žní. Kohout byl pro pohany symbolem plodnosti. Po sklizení obilí byl tak úkol kohouta splněn. Při mlácení obilí se na pole vypustil kohout, který byl utlučen cepem, čímž se měl zabít duch starého vegetačního cyklu. Dnes se kohout zabíjí spíše symbolicky.

Obchůzková nadílka v Janšojcích (ls. janšojski bog)

Jako poslední uvádím předvánoční zvyk. Janšojce je obec ležící severně od Chotěbuzi a je poslední dolnolužickou obcí, kde se tento zvyk zachoval. Zvyk pochází již ze 14. století, kdy se dívky z jedné vesnice setkávaly od poloviny října do Popeleční středy u jednoho sedláka ke společnému předení. Středu před Vánocemi byla nejstarší dívka oblečena jako janšojski bog. Bog má tvář zakrytou pentlemi, má červenou sukni a v ruce má březovou metlu taktéž ozdobenou pentlemi. Bog se během obchůzek po vesnici vždy dotkne rodičů i dětí mlčky metlou, čímž jim má přinést zdraví a štěstí do nového roku.^{31 32}

³⁰ NOWAKOWA, Lenka a LEDŽBOR, Rafael. *Velikonoce u Lužických Srbů - Jutry w Serbach*. Serbska kulturna informacija Budyšin [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: http://ski.sorben.com/download_pdf/CZ/jutry.pdf

³¹ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známí i neznámí: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

Svatba u Lužických Srbů (ls. serbski kwas)

Svatba Lužických Srbů v sobě dodnes uchovává řadu tradic. Stěžejní postavou svatby je kromě ženicha a nevěsty braška, jakýsi organizátor svatby. V Horní Lužici je braška většinou starší muž, v Dolní Lužici se o úlohu brašky dělí dvě osoby, které jsou voleny ženichem z okruhu přátel. V dnešní době nejsou výjimkou smíšená manželství s Němci, a proto tradičních lužickosrbských svateb ubývá.³³

Já jsem měla tu čest, a dne 21. 6. 2014 jsem se v restauraci Dýmník v Rumburku účastnila lužickosrbské svatby. Na svatbě bylo 120 hostů, z nichž asi 10 lidí bylo v tradičních lužickosrbských krojích. Nevěsta byla Němka a ženich Hornolužičan, i přesto však byla svatba v tradičním lužickosrbském duchu.

Nejvýraznější postavou celé svatby byl již zmiňovaný braška, který organizoval průběh celého slavnostního dne. Svatební tabule se skládala z tradiční polévky a hlavního chodu, což byla křenová omáčka s hovězím masem a brambory (ls. howjaze mjaso z chrěnom). Během hostiny se hosté několikrát pomodlili a zpívali lidové písně.

Během svatby neproběhl žádný ze zvyků, které je možné vidět na českých svatbách – např. rozbití talíře a následné zametání střepů či společná konzumace polévky. Všechny děti, které byly na svatbě, recitovaly ženichovi a nevěstě básně či zpívaly tradiční lužickosrbské písně.

4.1.5 Národní buditelé

První národní buditelé se v Lužici objevili již na počátku 19. století. Lze říci, že se Lužice díky stykům s českými autory inspirovala českým národním obrozením. Obrození se prosazovalo zejména v Horní Lužici, kde byl dostatek učenců, ať už politiků, či umělců, kteří šířili mezi veřejností národní uvědomění. Dolní Lužice byla bohužel omezována nadvládou Pruska, a proto zde nebyly takové obrozenecké snahy jako v Horní Lužici. S lužickosrbským národním obrozením se pojí řada významných osobností, jejichž zástupce uvádím níže.

³² STOCK, Milena a SIEG, Sabine. *Dolnolužickosrbské lidové zvyky a tradice*. Serbska kulturna informacija Budyšin [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: http://ski.sorben.com/download_pdf/CZ/malozkiDL.pdf

³³ ČERNÝ, Adolf. *Svatba u Lužických Srbů*. 1. Vyd. Praha: Nákladem spisovatelovým, 1893, 62 s.

4.1.5.1 Jan Arnošt Smoler

Jan Arnošt Smoler (1816-1884) lužickosrbský spisovatel, žák Františka Ladislava Čelakovského. Roku 1847 spoluzaložil Matici lužickosrbskou (Maćica Serbska), první lužickosrbskou vzdělávací a kulturní instituci.

4.1.5.2 Michał Hórnik

Michał Hórnik (1833-1894) byl katolický kněz a budovatel spisovného lužickosrbského jazyka. Od roku 1858 vydával Měsačny Pridawk jako přílohu k Serbským nowinám. Zajímavostí je, že byl spolužákem českého spisovatele, Jana Nerudy.

4.1.5.3 Dr. Arnošt Muka

Dr. Arnošt Muka (1854-1932), Hornolužický Srb, se stal po Smolerovi dalším lužickosrbským buditelem, kulturním a politickým vůdcem. Dal podnět k založení národopisného a historického muzea a sbíral stará lužickosrbská díla, čímž zachovával a podporoval svou rodnou řeč. Spoluzaložil časopis Lipa Serbska, který sloužil především lužické omladině.

4.1.5.4 Jakub Bart – Čišinski

Jakub Bart – Čišinski (1856-1909) byl lužickosrbský katolický kněz, básník a dramatik. Po první světové válce byl postaven do čela Národního výboru. Dílo Jakuba Barta bylo silně ovlivněno českým autorem, Jaroslavem Vrchlickým.^{34 35}

4.1.6 Současné lužickosrbské instituce

4.1.6.1 Domowina

Domowina je dodnes existující organizace, která byla založena již roku 1912 jako zastřešující organizace pro lužickosrbské spolky a sdružení. Hlavním posláním Domowiny je podporovat lužickosrbský jazyk a kulturu, ale také hájit demokratické zájmy této etnické menšiny. Znakem této organizace je lipový list, jehož výtvarnou podobu ztvárnila lužickosrbská výtvarnice Hanka Krawcec.

³⁴ MAŠTÁLKO, Josef. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 2. Česká Lípa: J. Kunstner, 1946, 31 s.

³⁵ NOVOTNÁK, Miliduch M. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 1. Praha: F. Kosek, 1945, 103 s.

4.1.6.2 Společnost Cyrila a Metoděje (Is. Towarstwo Cyrila a Metoda)

Společnost Cyrila a Metoděje byla založena již roku 1862, jejím posláním je péče o kulturu a náboženské tradice katolických Lužických Srbů. Společnost vydává týdeník s názvem Katolski Posoł.

4.1.6.3 Matice lužickosrbská (Maćica Serbska)

Matice lužickosrbská je nejstarší lužickosrbský spolek - založena byla již v roce 1847. Jedná se o vědeckou společnost, obdobu jiných slovanských Matic. V této organizaci působí řada oddělení, která jsou zaměřena např. na literaturu, jazyk, hudbu a další prvky národní kultury.

4.1.6.4 Nadace lužickosrbského národa (Is. Založba za serbski lud)

Již dříve zmiňovaná Nadace lužickosrbského národa zajišťuje provoz všech lužickosrbských institucí po jejich finanční stránce. Její činnost financuje spolková, saská a braniborská vláda. Nadace byla zřízena v roce 1991 společně Spolkovou republikou, Saskem a Braniborskem s cílem zachovat jedinečnou lužickosrbskou kulturu, vzdělávací a vědecká zařízení a umožnit nutnou projektovou práci. Nadace sídlí v Lužickosrbském domě (Is. Serbski dom, něm. Haus der Sorben) v Budyšině.³⁶

Jak již bylo zmíněno, Nadace je financována spolkovou, saskou a braniborskou vládou. K tomuto tématu český sorabista Radek Čermák dodává, že se příspěvky rok od roku snižují.³⁷ Snižováním příspěvků se zabývá také František Truxa, který publikoval v nezávislém kanadsko-českém časopise Svědomí. Truxa uvádí:

„Ale vlády republiky Sasko a Braniborsko ve dnech 27. - 28. 3. odmítly tento srbský požadavek s tím, že podpora bude krácena na 15,6 mil. Eur a každý další rok se příspěvek bude krátit o 100 tis. Eur, takže v r. 2012 by Nadace měla hospodařit jen s 15,2 mil. Eur.“³⁸

³⁶ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známi i neznámi: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

³⁷ ČERMÁK, Radek. *Průběžné výsledky nekonečného zápasu* [online]. Na východ, 2001 [cit. 18. 2. 2015] Dostupné z <http://www.navychod.cz/articles.php?id=feb7800e-8e87-11df-aa30-00304830bcc4>.

³⁸ TRUXA, František. *Úporný boj Lužických Srbů o uchování národní existence* [online]. Svědomí, 2008. [cit. 18. 02. 2015] Dostupné z: http://www.svedomi.cz/svedomi/2008/trf_0806_uporny_boj_luzickyx_srbu_o_uchovani_narodni_existence.htm

4.1.7 Vývoj česko–lužické spolupráce

Počátky vzájemných styků těchto dvou západoslovanských národů sahají až do 7. století, kdy lužickosrbští bojovníci bojovali proti Avarům po boku knížete Sába. Sábova říše se pravděpodobně nacházela na území dnešní České republiky, a proto lze tuto událost považovat za první vzájemný kontakt. V raném středověku pak Lužičtí Srbové osídlili část severních Čech, zejména pak Šluknovský a Frýdlantský výběžek.

Jak již bylo zmíněno v kapitole Historie, Lužice byla od 12. do 17. století součástí českého státu. Roku 1728 byl v Praze na Malé Straně postaven Lužický seminář, v němž dnes sídlí Hórnikova lužickosrbská knihovna. Do tohoto Semináře docházel pravidelně přednášet mimo jiné Josef Dobrovský, Karel Jaromír Erben a další. Seminář sloužil bohoslovcům z Lužice, kteří v Praze studovali.

Velmi významnou osobností pro rozvoj lužicko–českých styků byl již dříve zmiňovaný Michal Hórnik. Hórnik v Praze vystudoval teologii a po ukončení studia styky nadále udržoval. Z české strany lze zmínit Adolfa Černého, který byl Hórnikův dobrý přítel a neúnavný podporovatel lužickosrbského národa. Roku 1895 se Lužičtí Srbové, vedeni Arnoštem Mukou, zúčastnili Národopisné výstavy československé v Praze. Neméně významnými podporovateli Lužických Srbů byli např. Josef Páta, první profesor sorabistiky na světě, Jan Neruda, který se spřátelil s Michalem Hórnikem, František Ladislav Čelakovský a další.

Po první světové válce se Lužici dostalo velké podpory ze strany Československa. Prezident T. G. Masaryk i tehdejší ministr zahraničních věcí, Edvard Beneš, stáli za Lužickými Srby a bojovali za jejich lepší postavení v rámci majoritního Německa.

Nejintenzivněji byly česko-lužické vztahy udržovány mezi lety 1945–1948. Zejména v severočeském pohraničí v těchto letech žilo velké množství Lužických Srbů, jelikož Lužice samotná se vzpamatovala z válečných škod. Varnsdorf, Budyšín a Chotěbuz se tak staly střediskem lužickosrbského života. Po komunistickém převratu v roce 1968 se většina Lužických Srbů vrátila zpět do Lužice.

Nejvýznamnější organizací podporující Lužické Srby na území České republiky je bezesporu Společnost přátel Lužice. Zakladatelem tohoto spolku (pod původním názvem Česko–lužický spolek) byl roku 1907 Adolf Černý. Dnes má spolek okolo 100 členů. Českou veřejnost o dění v Lužici pravidelně informoval časopis Česko-lužický věstník.

Významnou osobností současné sorabistiky je Leoš Šatava, profesor etnologie na Karlově univerzitě v Praze. V letech 2003–2006 vedl Společnost přátel Lužice. Zabývá se především možnostmi zachování etnika Lužických Srbů a také uvažuje nad tím, jak motivovat mladou generaci Lužických Srbů k národnímu uvědomění.^{39 40 41}

4.2 Varnsdorf

Nejprve čtenáři v krátkosti představím Město Varnsdorf jakožto jednoho z aktérů projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Následně bude vysvětleno, proč právě Varnsdorf hrál (a dodnes hraje) tak důležitou roli při spolupráci s Lužicí.

4.2.1 Představení města

Město Varnsdorf, obec s rozšířenou působností, se nachází v okrese Děčín, konkrétně ve Šluknovském výběžku, který leží na hranicích s Německem. Ve Varnsdorfu žije zhruba 15 500 obyvatel na ploše 26,21 km².

První osada vznikla na území dnešního města před rokem 1233. Nejstarší dosud známý písemný záznam o Varnsdorfu pochází z roku 1537. V žitavské církevní knize je Varnsdorf označován jako Wernordivilla, tj. Vernarova ves, pojmenovaná podle vůdce kolonistů, který je přiváděl do míst nového osídlení. V roce 1570 se Varnsdorf stává panským sídlem s obvyklými feudálními pravomocemi. V roce 1681 se Varnsdorf a celé panství dostává do rukou Lichtenštejnů, v jejichž majetku zůstává až do roku 1919.

Z této doby je doložena výroba plátna, exportovaného přes Německo až do Anglie, počátek výroby damašku, sametu a vlasových tkanin, také stavba škol a silnice na Nový Bor a do Rumburku. Do provozu byl uveden „stroj na páru“, údajně druhý v Čechách.

V roce 1830 bylo ve zdejším chrámu sv. Petra a Pavla uvedeno první úplné liturgické provedení Bethovenovy slavnostní mše Missa solemnis. Nad vchodem do chrámu dodnes visí pamětní deska připomínající tuto událost.

³⁹ HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známi i neznámi: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

⁴⁰ ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

⁴¹ HRABAL, Milan. *Warnoćicy - česke wokno do Lužicy : zarys česko-serbskeje wzajomnosće*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011. 30 s. ISBN 978-80-86409-24-5.

V roce 1849 došlo ke sloučení všech obcí se společným názvem Varnsdorf. Nově vzniklá obec byla největší vesnicí Rakouska s 9670 obyvateli, spolu s tovaryši, továrními dělníky a služebnictvem celkový počet obyvatel činil 13 000. Dne 28. 7. 1868 byl Varnsdorf povýšen na město. K tomuto datu čítal 14 000 obyvatel.

V letech 1932–1934 dolehly na Varnsdorf nejtěživěji důsledky celosvětové hospodářské krize. Začala emigrace Němců, především komunistů a židů, kteří prchali před Hitlerem. V letech 1939–1945 nebyl Varnsdorf přímými válečnými akcemi zasažen, město však bylo zaplaveno rodinami přesídlenými z různých oblastí Německa.

9. května 1945 dorazil do Varnsdorfu první oddíl Rudé armády, poté se do Varnsdorfu vrátila československá armáda. Odsuny občanů německé národnosti proběhly v měsících červnu a červenci 1945.

Ve Varnsdorfu byl po válce ubytován Bjarnat Krawc, lužickosrbský hudební skladatel s manželkou Almou. Později za nimi přišly jejich dcery Hanka Krawcec, významná malířka a grafička, a Ruta Rawpowa, operní zpěvačka.

Roku 1946 bylo do Varnsdorfu z České Lípy přesídleno Staškovo spolkové lužickosrbské gymnázium. Po roce 1949 bylo gymnázium přesunuto do Liberce. Toto gymnázium dalo základ lužickosrbskému středoškolskému vzdělávání.^{42 43}

4.2.2 Proč právě Varnsdorf?

Významnou roli při „výběru“ města Varnsdorf jakožto společníka Lužice, hrála především jeho výhodná poloha. Jak již bylo zmíněno, Varnsdorf se nachází na hranicích s Německem, konkrétněji s německou spolkovou zemí Sasko. Horní Lužici tak geograficky dělí od Varnsdorfu pouze Lužické hory.

Druhým významným prvkem umožňujícím spolupráci s Lužicí, byla náklonnost varnsdorfských obyvatel ke svým slovanským sousedům. Varnsdorfu se tak po druhé světové válce přezdívalo „české okno do Lužice“.

Významnou postavou česko–lužické spolupráce se stal po druhé světové válce Karel Macků, ředitel varnsdorfské základní školy. Byl správcem lužickosrbského gymnázia (Staškovo spolkové lužickosrbské gymnázium) a zasadil se mimo jiné o ubytování

⁴² FIALA, Josef. *Varnsdorf: Stručné dějiny*. Rumburk: SOU polygrafické, 1993, 59 s.

⁴³ Milan Hrabal k tomuto uvedl: „O tomto období se v Lužici dodnes s úctou i nostalgií hovoří jako o „Warnočanských časach“ (Warnočicy je lužickosrbský název pro Varnsdorf).“

Bjarnata Krawce, lužickosrbského hudebního skladatele. Bjarnat i jeho dcery Hanka a Ruta, se stali velice uznávanými osobnostmi kulturního života města.

Ve Varnsdorfu se díky lužickosrbskému gymnáziu pohybovala řada lužickosrbských studentů. Většina těchto studentů se tak stala představiteli lužickosrbské inteligence. Do Varnsdorfu se za lepšími životními podmínkami stěhovali z Lužice také dělníci. Bylo jich tu něco kolem jednoho až dvou tisíc. Ve stejném období ve městě působila také asi stočlenná skupina Domowiny, již zmiňované zastřešující lužickosrbské instituce. Dále tu byl lužickosrbský sbor a taneční soubor.

Po roce 1949 již nemohli lužickosrbsští studenti kvůli zákazu sovětské vojenské správy studovat v Československu. V období socialismu se tak česko-lužické vztahy utlumily.

Po „sametové revoluci“ v roce 1989 na krátkou, ale intenzivní poválečnou tradici varnsdorfských navázali. Rozvoj spolupráce s Lužickými Srby v oblasti kultury a školství byl několik volebních období součástí programového prohlášení varnsdorfské městské samosprávy, což je v celé České republice ojedinělý přístup.

Iniciátorem a vůdčí osobností česko-lužickosrbských kontaktů ve Varnsdorfu po roce 1989 se stal básník a překladatel Milan Hrabal.

Ze společných aktivit v tomto období lze jmenovat např. koncerty z díla Bjarnata Krawce, lužickosrbská divadelní představení hraná ve varnsdorfském divadle a zájezdy na Velikonoční jezdce pořádané Kruhem přátel muzea Varnsdorf.

Nejvýznamnější a nejprogresivnější společnou aktivitou Lužických Srbů a Varnsdorfanů je Mezinárodní svátek lužickosrbské poezie, který v roce 2014 dospěl do svého již 18. ročníku. V rámci této akce pořádané Městskou knihovnou Varnsdorf a Svazem lužickosrbských umělců (Is. Zwjazkem serbskich wumělcow) se varnsdorfskému publiku představilo několik desítek básníků a básnířek nejen ze srbské Lužice, ale také z Německa, Polska, Egypta, Ruska, Kazachstánu, USA a Slovenska. Hudební doprovod byl zpravidla tvořen lužickosrbskými amatérskými i profesionálními umělci.

V roce 2000 bylo v Městské knihovně ve Varnsdorfu slavnostně otevřeno lužickosrbské oddělení. Jedná se unikátní sbírku lužickosrbské literatury na území České republiky.

V témže roce byla uzavřena partnerská smlouva mezi Gymnáziem Varnsdorf a Lužickosrbským gymnáziem Budyšin. Na základě této smlouvy školy spolupracují

na kulturních, sportovních a výukových projektech. Velké oblibě mezi studenty se těší zejména výměnné pobyty.

Nejvýznamnější akcí novodobé historie byla bezesporu již zmiňovaná akce „Varnsdorfská solidarita“. Díky této podpisové akci se problematika Lužických Srbů dostala do povědomí široké veřejnosti. Publicitu získávala prostřednictvím tisku, rozhlasu a televize.⁴⁴

Nejnovějším poválečným projektem realizovaným na podporu lužickosrbské kultury je projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Projekt bude dále představen v následující kapitole.

4.2.3 Autor projektu a propagátor Lužice

Milan Hrabal je stěžejní postavou česko-lužické spolupráce na severu Čech posledních dvou dekad. Proto mu věnuji následující část práce.

Milan Hrabal, narozen roku 1954 ve Varnsdorfu, je český básník, překladatel a publicista. Knižně vydal 10 básnických sbírek, sbírku povídek, knížku pro děti a překlady z lužické srbštiny a slovenštiny. Časopisecky vedle vlastní tvorby publikuje překlady lužickosrbské a polské poezie a recenze. Edičně připravil více než pět desítek publikací. Je mj. členem Českého centra Mezinárodního PEN klubu a Obce spisovatelů ČR. Je čestným členem Zwjazku serbskich wumělcow a Společnosti přátel Lužice. Ukázky jeho literárních prací byly přeloženy do němčiny, angličtiny, lužické srbštiny, polštiny, lotyšštiny a bulharštiny. Podílí se na pořádání literárních soutěží pro děti i dospělé. Vedl varnsdorfské poetické studio Doteky. V letech 1990 až 2003 byl redaktorem městského čtrnáctideníku Hlas severu.

Významná je jeho spolupráce s Lužickými Srby. Již osmnáct let je iniciátorem a spoluorganizátorem Svátku lužickosrbské poezie ve Varnsdorfu, je autorem a hlavním organizátorem výzvy „Varnsdorfská solidarita“ na záchranu lužickosrbské školy v Chrósčicích. Kromě toho např. koncipoval přeshraniční spolupráci s Lužicí v základních dokumentech města, partnerskou smlouvu mezi varnsdorfským a budyšínským lužickosrbským gymnáziem, na žádost předsedy Domowina Jana Nuka zpracoval (nerealizovaný) návrh koncepce Slovanského gymnázia Budyšín apod. Dodnes se stará o chod Kontaktního místa pro Lužici při varnsdorfské městské knihovně.

⁴⁴ HRABAL, Milan. *Warnočicy – česke wokno do Lužicy*. 1. Vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011, 30 s., Setkávání přes hranice, sv. 3.

Dosavadním vrcholem Hrabalovy autorské i organizační práce pro Lužici je projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Podstatná je jeho překladatelská činnost: je mj. autorem antologie nejmladší lužickosrbské poezie *Na druhé straně slunce*, obsáhlé antologie současné lužickosrbské poezie *Jazyk, jímž porozumíš větru*, výboru z poezie Benedikta Dyrlicha *Naléhavá poezie* a dvou publikací o grafičce a malířce Hance Krawcec. Podílel se na několika dalších překladových publikacích z lužické srbštiny, řadu překladů i popularizačních textů o Lužici publikoval v novinách a časopisech.

4.3 „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“

Projekt v programu Evropské Unie Cíl 3/ Ziel 3 - „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ byl realizován v období od 1. 4. 2010 do 29. 3. 2013. Na projektu spolupracovali tři projektoví partneři, a to Město Varnsdorf jako tzv. leadpartner (žadatel), Městská knihovna Varnsdorf (dále jen MKVDF) za českou stranu a Svaz lužickosrbských umělců (ls. Zwjazz serbskich wumělcow) za stranu lužickosrbskou. Projekt musel splňovat nejméně dvě ze čtyř stanovených kritérií, a to společná příprava, společná realizace, společný personál a společné financování.⁴⁵

Projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ je tzv. měkký projekt. Měkké projekty financované ze strukturálních fondů EU jsou projekty neinvestiční povahy. Jedná se o projekty zaměřené na rozvoj v oblasti lidských zdrojů.

Cílem projektu bylo především zprostředkovat lidem žijícím po obou stranách hranice vzájemnou kulturní výměnu a výměnu informací. Tato výměna probíhala formou přednášek a besed, výstav, soutěží, literárních pořadů a koncertů. Dalším cílem projektu bylo také vydání řady vícejazyčných publikací, doplnění fondu lužickosrbského oddělení v MKVDF, zřízení stálé lužickosrbské expozice a zřízení kontaktního místa pro Lužici v MKVDF.

Projekt byl finančně podpořený Evropskou unií z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF): „Investice do vaší budoucnosti“ v rámci programu Cíl 3/Ziel 3 na podporu přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko v letech 2007-2013. Na financování projektu se dále podílelo Město Varnsdorf, jakožto žadatel o dotaci. Projektový partner z lužickosrbské strany se rozhodl, že se na projektu finančně podílet nebude. Také po organizační stránce byl lužickosrbský

⁴⁵ Více informací viz <http://www.ziel3-cil3.eu/cs/programm/>, [cit. 18. 02. 2015].

partner méně aktivní než partner český - zavázal se pomáhat v rámci dobrovolné činnosti svých členů.

„Pozdější praxe však ukázala, že projektové partnerství bez finanční spoluúčasti a spoluodpovědnosti není příliš produktivní.“⁴⁶

Autorem, hlavním realizátorem a koordinátorem celého projektu byl již zmiňovaný Milan Hrabal. Jeho protějškem na lužickosrbské straně byla projektová pracovnice Svazu lužickosrbských umělců Edelgard Friedlová. Samotné projektové partnery zastupovala za českou stranu Ing. Ilona Martinovská a za stranu lužickosrbskou Benedikt Dyrlich, básník, politik, novinář a předseda Svazu lužickosrbských umělců.

Finanční stránku projektu měly na starost projektová manažerka města Varnsdorf Bc. Petra Vojtěchová a ředitelka MKVDF Ing. Ilona Martinovská. Petra Vojtěchová měla jako zástupce leadpartnera (Město Varnsdorf) na starost zejména dohled nad finanční stránkou projektu, dohlížela na správné přerozdělování dotací a příjem plateb. Ilona Martinovská tvořila samotný rozpočet, starala se také o propagaci projektu na webových stránkách knihovny, spolupracovala na přípravě akcí pro veřejnost, zejména výstav a na technické přípravě publikací pro tisk. *„Bez její aktivní spolupráce by realizace projektu byla velice obtížná.“⁴⁷*

Významnou postavou projektu byl také tehdejší europoslanec, Jaromír Kohlíček. Osobně se účastnil části přednášek na školách, některé sám vyjednal. Zároveň věnoval hlavní cenu pro vítěze literárních soutěží.

Se všemi zmiňovanými je v praktické části práce uveden polostandardizovaný rozhovor.

Projekt byl rozdělen na celkem jedenáct pracovních celků. Vybrané celky budou v krátkosti představeny v následujících podkapitolách.

4.3.1 Financování projektu

Projekt byl z 85 % finančně podpořený Evropskou unií z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF): „Investice do vaší budoucnosti“ v rámci programu Cíl 3/Ziel 3 na podporu přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko v letech 2007-2013. Na financování projektu se dále 10 % podílelo Město

⁴⁶ HRABAL, Milan. *Mandava 2013: vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku*. Varnsdorf: Kruh přátel muzea Varnsdorf, 2013. 224 s. ISBN 978-80-905073-5-7.

⁴⁷ Uvedl autor projektu, Milan Hrabal, při rozhovoru k této bakalářské práci.

Varnsdorf, jakožto žadatel o dotaci a 5 % se podílelo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Projektový partner z lužickosrbské strany se rozhodl, že se na projektu finančně podílet nebude.

Na projekt bylo celkem vynaloženo cca 2 500 000 Kč. V rámci projektu nesměly vzniknout žádné příjmy, a to ani z prodeje vydaných publikací. Tyto publikace bylo možné pouze darovat při literárních akcích projektu nebo v rámci propagace.

4.3.2 Pracovní celky

V rámci prvního pracovního celku byly realizovány populárně naučné přednášky pro základní (např. Základní škola Jiříkov, Základní a mateřská škola Děčín IV – Bynov) a střední školy (gymnázia v Teplicích, Duchcově, České Kamenici a Varnsdorfu, VOŠ a SOŠ Varnsdorf) pod názvem „Lužičtí Srbové známí i neznámí“ (v ČR) a „Warnoćicy – česke wokno do Łužicy“ (v Sasku např. Serbski gymnazij Budyšin/Bautzen).

V tomto pracovním celku bylo zapojeno deset českých a šest saských škol. Proběhlo celkem 52 přednášek, kterých se účastnilo více než 1 300 osob. Přednášek v Sasku se účastnili pamětníci – absolventi poválečného varnsdorfského lužickosrbského gymnázia. V rámci prvního celku byly vydány dvě publikace, a to *Lužičtí Srbové známí i neznámí*, určená pro české čtenáře, a *Warnoćicy – česke wokno do Łužicy*.⁴⁸ Druhá zmiňovaná publikace je trojjazyčná (hornolužickosrbky, česky a německy). Přibližuje mladé generaci Lužických Srbů, jíž byly přednášky určeny, vzájemné vztahy Čechů a Lužických Srbů, především ve spojitosti s českým pohraničním městem Varnsdorf.

Náplní druhého pracovního celku byla literární soutěž pro žáky a studenty navazující na témata přednášek z prvního celku. Formy byly volné – studenti mohli psát básně, úvahy, povídky či dokonce komiksy. Soutěže se účastnilo 287 žáků a byly vydány tři trojjazyčné sborníky nejlepších prací doplněné kresbami žáků Základní školy Jiříkov. Třetí sborník neobsahuje z důvodu organizačních potíží na lužickosrbské straně žádné studentské práce z Lužice.

Z třetího pracovního celku, který byl zaměřen na poznávání české a lužickosrbské literatury, zmíním lužickosrbskou básničku a spisovatelku Róžu Domašcynu, která přeložila do hornolužické srbštiny lyrickoepickou skladbu *Máj* (Is. Meja) od Karla Hynka

⁴⁸ Autorem obou těchto publikací je Milan Hrabal

Máchy. V rámci tohoto celku bylo vydáno osm publikací, z toho šest českých a dvě lužickosrbské. Z nich čtenářsky nejúspěšnějšími byly Hrabalův výbor z lužickosrbských přísloví *Kůň má nohy, koza rohy aneb Kdyby kočka mohla létat* a výbor ze vzpomínkových knih Bena Budara *Byly to zlé časy*. V Lužici pak měl největší ohlas dvojjazyčný výbor z poezie moravského básníka a autora řady překladů lužickosrbské poezie Josefa Suchého nazvaný *Tvář času / Wobličo časa*.

Čtvrtý celek byl zaměřen na výstavy lužickosrbských a českých výtvarníků ve Varnsdorfu a Lužici. Významnou malířkou a grafičkou lužickosrbského původu byla již dříve zmiňovaná Hanka Krawcec. Právě této autorce byla zasvěcena jedna z výstav pod názvem „Výstava obrazů a grafik Hanky Krawcec z celoživotního díla lužickosrbsko-české malířky a grafičky“. V rámci tohoto celku byla vydána zřejmě nejvýznamnější ze všech publikací projektu: *Hanka Krawcec – Výtvarné dílo / Tworjace wumělstwo*.⁴⁹ Dvojjazyčná česko-lužickosrbská publikace vedle textové části obsahuje více než 200 černobílých i barevných reprodukcí, dokumentárních fotografií a uměleckých děl slavné malířky. Kniha byla recenzována po obou stranách hranice, mj. i v odborném tisku jako jsou např. *Studia Ethnologica Pragensia*.

V rámci pátého pracovního celku proběhly tři besedy/přednášky pro širší veřejnost s názvem „Jak žijí naši susedé“, kterých se účastnilo celkem přes 70 osob a také poznávací zájezd do Lužice.

Šestý pracovní celek byl zasvěcen koncertům a přednáškám o lužickosrbské a české hudbě. Proběhlo celkem devět koncertů, z toho šest v ČR a tři v Sasku. Asi nejúspěšnější byly koncert folkové skupiny *Wólbernosće*, přednáška dudáka *Tomasze Nawky* – „Po Lužici s dudami“ a koncert Lužickosrbského mládežnického souboru: „*Cestou / Unterwegs / Po puću*“.

V sedmém celku byl doplněn fond lužickosrbského oddělení v MKVDF. Zakoupeno bylo 242 knih a 31 CD s lužickosrbskou hudbou a mluveným slovem. V osmém celku byla otevřena stálá lužickosrbská expozice v MKVDF, která je průběžně aktualizována.

V devátém pracovním celku bylo zřízeno kontaktní místo pro Lužici v MKVDF. Kontaktní místo nyní slouží zejména k poskytování informací zájemcům, např. z řad vysokoškolských a středoškolských studentů, ale i čtenářů z regionu po obou stranách hranic. Dále se ve spolupráci s kontaktním místem zde v knihovně konají menší

⁴⁹ HRABAL, Milan. *Hanka Krawcec – Výtvarné dílo / Tworjace wumělstwo*. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011. 111 s. ISBN 978-80-86409-29-0.

akce zaměřené na lužickosrbskou kulturu jako např. vernisáže nebo další ročníky Mezinárodního svátku lužickosrbské poezie.

Desátý pracovní celek byl zaměřen na samotnou přípravu projektové žádosti.

Poslední jedenáctý celek byl věnován propagaci projektu. O projektu bylo v médiích napsáno přes 200 tiskových zpráv a článků. Byly publikovány v různých periodikách, jako jsou Děčínský deník, Liberecký deník, Ústecký deník, Hlas severu (varnsdorfský čtrnáctideník) nebo Česko-lužický věstník, poměrně hojně se projektu věnovaly také internetové časopisy, mj. Výběžek-Eu, Naše Děčínsko, Pozitivní noviny a Dobrá adresa z české strany. Projekt byl propagován také na webových stránkách Městské knihovny Varnsdorf, a Města Varnsdorf. Z lužické strany pak o projektu přinášel zprávy např. Rozhled, Serbske nowiny, Sächsische Zeitung, Katolski posoł a Nowy Casnik a rovněž webové stránky Zwjazku serbskich wumělcow.⁵⁰

5 Vlastní práce

5.1 Dotazník

Dotazník, kombinující kvantitativní a kvalitativní položky, byl předložen studentům Gymnázia Varnsdorf a Základní školy Jiříkov (z toho 10 dotazníků od bývalých žáků). Jeden dotazník pochází od lužickosrbského studenta Samuela, který dříve navštěvoval Lužickosrbské gymnázium v Budyšině (něm. Sorbisches Gymnasium Bautzen, ls. serbski gymnazij Budyšin). Dotazník Samuela bude vyhodnocen zvlášť v kapitole Dotazování z Lužice.

Bohužel se mi nepodařilo získat více lužickosrbských respondentů z řad studentů, jelikož většina z nich již dnes studuje na jiných školách a jejich bývalí učitelé na ně nemají žádný kontakt.

Dotazník vyplnilo také jednadvacet respondentů z širší veřejnosti, kteří se účastnili akcí spojených s projektem. Jména všech respondentů jsou autentická. Přehlednou tabulku citovaných respondentů přikládám níže.

Tito respondenti se účastnili přednášek, koncertů a dalších kulturních akcí v rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Proto bylo cílem zjistit,

⁵⁰ HRABAL, Milan a MARTINOVSKÁ, Ilona. *Závěrečná zpráva o projektu a aktivitách realizovaných v rámci projektu "Městská knihovna Varnsdorf - Setkávání přes hranice"* [online]. Městská knihovna Varnsdorf, 2013 [cit. 18. 02. 2015]. Dostupné z: http://www.mkvdf.cz/images/stories/knihovna_doku/ZPRAVA%20ZAVERECNA_KN.pdf

co na absolvované kulturní akce říkali, co by případně vylepšili nebo pochválili a zda by se podobné akce zúčastnili znovu, pokud by měli možnost.

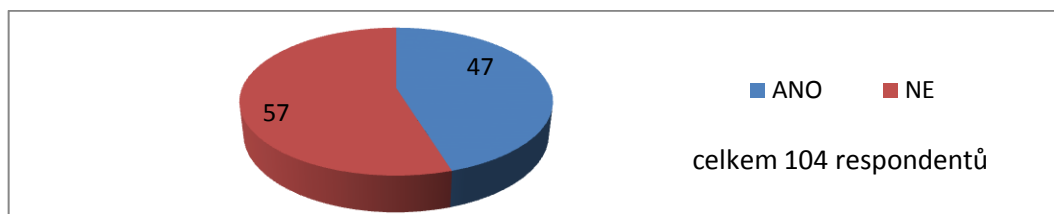
V úvodu dotazníku bylo cílem zjistit, zda již respondenti přišli dříve (tj. před účastí v projektu) do kontaktu s Lužickými Srby – resp. Čechy. Další položky dotazníku již byly zaměřeny přímo na zkušenost respondenta s projektem, zhodnocení přínosu projektu, vyzdvižení nedostatků či naopak silných stránek. Zároveň bylo prostřednictvím dotazníku zjišťováno, zda se respondent během projektu seznámil s nějakým Lužickým Srbem – resp. Čechem a co se o opačné straně díky projektu dozvěděl. Závěrem byla respondentovi položena otázka, zda by se znovu zúčastnil podobného projektu.

Položky dotazníku byly koncipovány z části uzavřeně a z části otevřeně. Celé znění dotazníku je uvedeno v přílohách této práce.

5.1.1 Uzavřené položky dotazníku

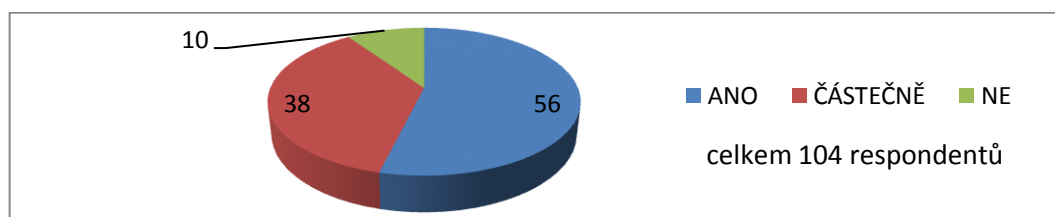
Uzavřené (neboli kvantitativní) položky nabízely možnosti odpovědi ANO/NE, v případě položky „Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?“ pak byla nabízena možnost odpovědi ZCELA/ČÁSTEČNĚ/NE. Uzavřené otázky lze tedy statisticky vyhodnotit, viz níže.

V případě první otázky, tedy „Slyšel/a jste již dříve (před účastí v projektu) o Lužických Srbech?“ převažovala odpověď NE v následujícím poměru:

Graf 1: „Slyšel/a jste již dříve o Lužických Srbech?“

Další uzavřená otázka byla: „Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?“
Na výběr byly tyto možnosti: ZCELA/ČÁSTEČNĚ/NE.

Graf 2: „Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?“

5.1.2 Otevřené položky dotazníku

Otevřené (neboli kvalitativní) položky dotazníku poskytly respondentovi větší prostor pro vyjádření názoru a poskytnutí většího množství informací. Z těchto položek jsem vybrala ty, na které jsem získala nejzajímavější odpovědi.

5.1.2.1 Dotazníky od studentů

jméno	věk	škola
Renata	19	Gymnázium VDF
Eliška	14	Gymnázium VDF
Dominik	18	Gymnázium VDF
Nikola	18	Gymnázium VDF
Filip	14	Gymnázium VDF
Ondřej	14	Gymnázium VDF
Adéla	14	Gymnázium VDF
Lucie	16	ZŠ Jiříkov
Jakub	15	ZŠ Jiříkov
Roman	17	ZŠ Jiříkov
Michaela	14	Gymnázium VDF
Nikola	16	ZŠ Jiříkov
Dominika	15	Gymnázium VDF

Tabulka 1: Dotazníky od studentů

V dotaznících studenti varnsdorfského gymnázia nejčastěji zmiňovali výměnné pobyty do Saska, které absolvovali. Tyto výměnné pobyty jsou organizovány v rámci školního projektu „Prodavači cibule, taktéž podporovaného z programu Cíl3/Ziel 3 pod taktovkou Evropská Unie. Nespádají tedy pod projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“, který byl koncipován odlišným způsobem a směrem ke studentům byl zaměřen především na získání, případně rozšíření, základních znalostí o sousedním slovanském národu.

Projekt „Prodavači cibule“ byl tedy podle organizátorů projektu vhodným doplňkem školních osnov. Z tohoto pohledu byli studenti varnsdorfského gymnázia díky

dlouhodobějšímu kontaktu s lužickosrbským gymnáziem ve zcela odlišné pozici oproti žákům a studentům jiných škol.

Je tedy zřejmé, že osobní kontakt na studenty velice pozitivně zapůsobil. Někteří jsou v kontaktu se svým kamarádem dodnes, jako například respondentka Renata (19 let), která odpověděla na otázku:

„Seznámil/a jste se díky projektu s nějakým Lužickým Srbem? Jste dodnes v kontaktu?“ následovně: „*Ano, dodnes spolu máme hezké vztahy a píšeme si.*“

Eliška (14 let) odpověděla: „*Přes pana Hrabala v rámci projektového dne jsme měli možnost potkat se s Lužickými Srbkami.*“

Většina studentů však z projektu žádnou osobní zkušenost s Lužickým Srbem nemá. V rámci dalších projektů by tedy uvítali více osobních setkání na úkor přednášek.

Na otázku, zda by na projektu něco vylepšili, proto nejčastěji odpovídali v podobném duchu:

Dominik (18 let): „*Uvítal bych více kontaktu mezi studenty. Více společných akcí.*“

Nikola (18 let): „*My jsme poznali Lužické Srby, ale oni nepoznali nás.*“

Filip (14 let): „*Chtěl bych jet v rámci projektu do lužickosrbského prostředí.*“

Některým studentům chyběla v projektu větší zábavnost, případně větší interakce. Našli se však i tací, kteří by uvítali více přednášek, kde by se dozvěděli více informací a prohloubili by tak své znalosti, případně by celý projekt ještě prodloužili. Většina respondentů by však na projektu však neměnila nic. Líbil se jim takový, jaký byl.

V další části dotazníku odpovídali studenti na to, jakých akcí se během projektu účastnili. Varnsdorfské gymnazisté zmiňovali přednášku „Lužičtí Srbové známí i neznámí“ a dále také hudební vystoupení Lužického mládežnického souboru, které se konalo v aule varnsdorfského gymnázia. Někteří studenti zmiňovali také účast v literární soutěži, která proběhala v rámci druhého pracovního celku projektu. Literární a další programy byly studentům nabízeny, ale o to zpravidla neprojevíli zájem.

Studenti jiříkovské základní školy zmiňovali jednohlasně přednášky v Městské knihovně ve Varnsdorfu, literární soutěž a následné ilustrování tří sborníků vydaných taktéž v rámci druhého pracovního celku. Jedná se o sborníky *První setkání / Přenje*

zetkanje / *Das erste Treffen, Jak to bylo? / Kak to bě? / Wie war es?* a *Vyprávěnky o Lužici / Powědanja wo Łužicy / Erzählungen von der Lausitz.*

Přínos projektu pro jednotlivé respondenty lze vysledovat z odpovědí na otázku:

„Co jste se během projektu o Lužických Srbech dozvěděl/a?“ a „Co Vám projekt přinesl?“

Respondenti nejčastěji zmiňovali nové vědomosti, týkající se především lužickosrbských tradic, historie a především jazyka. Respondenty velice překvapila odlišnost lužické srbštiny od němčiny a také snaha Lužických Srbů a udržení svého etnika.

Ondřej (14 let): „*I když jsou v Německu, tak nemluví přímo německy.*“

Adéla (14 let): „*Zjistila jsem, že mají (pozn. Lužičtí Srbové) problém udržet svou skupinu.*“

Lucie (16 let): „*Mě nejvíc zaujal kroj nevěsty, jak je zdobený a hlavně sešpendlený větší množstvím špendlíků. Pak mě také zaujaly mince, které má nevěsta na krku. Že si je ženy předávají v rodině z generace na generaci.*“

Jakub (15 let): „*Mě nejvíc zaujaly tradice Velikonočních jezdců a trhání hlavy kohouta. Pak mě zaujaly kroje, hlavně svatební, že bych si svou nevěstu musel celý večer odšpendlíkovávat. To bych asi vzdal.*“

Roman (17 let): „*Mě spíš zaujalo, že i když mají Lužičtí Srbové svoje národní symboly, nemají svoji vlast.*“

Jako největší přínos projektu vidí studenti rozšíření všeobecného přehledu, poznání nové kultury, nových kamarádů, zdokonalení se v německém jazyce a především získání nových vědomostí.

5.1.2.2 Dotazníky z širší veřejnosti

jméno	věk	profese
Běla	62	důchodce
Libuše	61	učitelka v MŠ
Jan	62	lékař
Ladislav	66	důchodce
Ivo	51	fotograf
Martin	65	důchodce
Jiří	38	obráběč kovů
Jana	35	úřednice
Václav	62	elektrikář

Tabulka 2: Dotazníky z širší veřejnosti

Dotazníky vyplnilo také jednadvacet respondentů z řad veřejnosti, kteří mají dlouhodobý zájem o kulturní akce pořádané Městskou knihovnou ve Varnsdorfu. Většina respondentů měla osobní zkušenost s Lužickými Srby před účastí v samotném projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Možná i z toho důvodu je projekt zaujal více než studenty, kteří do kontaktu s Lužickými Srby dříve nepřišli. Zajímavé je, že se veřejně přístupných akcí účastnili převážně starší lidé, přestože například koncerty nebo některé literární pořady byly vysloveně spíše pro mladší publikum.

Na otázku: „Slyšel/a jste již dříve (tj. před účastí v projektu) o Lužických Srbech“ odpovídali:

Běla (62 let) odpověděla následovně: *„Děkuji osudu, znala jsem p. Hanku Krawcec a její krásná vyprávění. Maminka a babička znaly i Bjarnata Krawce.“*

Jan (62 let): *„Znal jsem osobně Hanku Krawcec. Zároveň jsem již v dětství slyšel lužickosrbské pohádky o vodnicích, o Krabatovi. Později ve studentských letech jsem slyšel o Lužickosrbském semináři v Praze, střední škole v České Lípě a později Varnsdorfu...“*

Respondenti se účastnili řady akcí, které se konaly v rámci projektu. Uvádí např. výstavy, koncerty, čtení literatury, přednášky či zájezd do Lužice. Zároveň se řada z nich účastní i Svátku lužickosrbské poezie.

Respondenty mile překvapila snaha Lužických Srbů o zachování etnika:

Ladislav (66 let): *„Překvapila mne jejich (pozn. Lužických Srbů) urputná snaha o přežití v prostředí, které je mnohostranně omezuje.“*

Ladislav by zároveň uvítal pár akcí, které by se konaly přímo v Lužici.

Ivo (51 let): *„Překvapila mne jejich „vůle k žití“, která se překvapivě netýká jen staré generace.“*

Martin (65 let): *„Nemile mne překvapil občasný problém se spoluprací ze strany Lužice.“*

Libuše (61 let): *„Mile mne překvapilo, že se chce jejich mládež v německém prostředí vzdělávat v lužickosrbském jazyce.“*

Jiří (38 let): *„Překvapila mě podobnost a květnatost jazyka.“*

Jako největší osobní přínos projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ vidí Edeltraud (86 let): *„Rozšíření znalostí o Lužických Srbech a nové zajímavé publikace do mé knihovny.“*

Libuše (61 let): *„Poznatky o malém slovanském národu žijícím za hranicemi v německém prostředí.“*

Jana (35 let): *„Ucelenější pohled na historii a demografický vývoj regionu, ve kterém žiji.“*

Stěžejní otázkou celého dotazníku a zároveň i celé práce je ta, zda by se účastníci do podobného projektu zapojili znovu, pokud by měli tu možnost.

Na otázku: „Pokud by se v budoucnosti objevil další podobný projekt, zúčastnil/a byste se ho?“ odpovídali respondenti následovně:

Ladislav (66 let): *„Ano, máme jistou zodpovědnost za další vývoj (Varnsdorf je okno do Lužice, jak kdysi napsal M. Hrabal).“*

Michaela (14 let): *„Určitě ano, ráda poznávám nové lidi, zvyky, jejich zem a ráda se probírám jejich historií.“*

Nikola (16 let): *„Určitě ano, mám ráda všechny příhraniční spolupráce a projekty, odbourávají hranice, lidé poznávají své sousedy.“*

Dominika (15 let): *„Asi ne, protože tohle není téma, které by mě nějak zajímalo.“*

Václav (62 let): *„Budoucího projektu se rád zúčastním, protože mě jejich život, kultura, hrdost a přívětivost v životě obohacuje o příjemné zážitky. Obdivuji jejich životní styl.“*

5.2 Polostandardizované rozhovory

Metoda polostandardizovaných rozhovorů byla zvolena především proto, aby bylo od dotazovaných možné získat co nejvíce potřebných informací k projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Rozhovory byly realizovány v období od prosince 2014 do února 2015.

Pro každého dotazovaného byly předem stanoveny otázky, jež tvořily základní kostru rozhovoru. Předem připravené otázky byly následně doplňovány dalšími podle toho, jak se samotný rozhovor a především myšlenky dotazovaného rozvíjely. Otázky

pro rozhovor se podobaly těm, které byly pokládány respondentům prostřednictvím dotazníku.

Pro některé z dotazovaných byly otázky mírně upraveny. Jednalo se například o ty, kteří se zabývali finanční stránkou projektu. Otázky byly proto upraveny tak, abych získala bližší informace k samotnému financování.

Rozhovory byly ve většině případů realizovány formou osobního setkání. Rozhovor byl vždy nahráván po předchozím souhlasu dotazovaného. Dotazované jsem ujistila, že nahrávka poslouží pouze ke zpracování této bakalářské práce.

Jak již bylo zmíněno v kapitole Metodika, některé rozhovory byly z důvodu velké časové vytíženosti dotazovaných realizovány pomocí e-mailové komunikace. Po předchozí domluvě jsem dotazovaným zaslala prostřednictvím e-mailu otázky, jež se shodovaly s těmi, které jsem pokládala při osobním rozhovoru. Nevýhodou této techniky je především to, že jsem nemohla dotazovanému pokládat doplňující otázky. Zároveň nebylo možné otázky doplnit nebo konkretizovat v případě, že by jim dotazovaný zcela neporozuměl. Odpovědi od těchto dotazovaných jsou proto stručnější, mnohdy i jednoslovné.

5.2.1 Osobní rozhovory

jméno	profese/poslání v projektu
Milan Hrabal	autor a koordinátor projektu
Ilona Martinovská	ředitelka MKVDF
Petra Vojtěchová	zástupce leadpartnera
Jaromír Kohlíček	politik, externí spolupracovník projektu
Jana Petrová	učitelka, účastnice projektu
Kateřina Makalová	učitelka, účastnice projektu
Miroslava Kubešová	učitelka, účastnice projektu
Tomáš Havránek	student, účastník projektu

Tabulka 3: Osobní rozhovory

Celkem bylo provedeno osm osobních rozhovorů. Po domluvě se všemi dotazovanými níže uvádím autentická jména.

Smysl práce a výzkumná otázka byla dotazovaným vysvětlena při úvodní e-mailové komunikaci. Při osobním setkání již tedy věděli, z jakého důvodu jsem se na ně obrátila.

5.2.1.1 Autor projektu a propagátor Lužice Milan Hrabal

Důležitou otázkou je, co autora přimělo k realizaci projektu. Milan Hrabal již delší dobu přemýšlel o tom, jak realizovat vydání některých překladů z lužické srbštiny. Zároveň přišel impuls z vedení Města Varnsdorf k dovybavení Městské knihovny z nějakého grantu. Proto vznikla myšlenka na realizaci kulturně naučného projektu v rámci

evropského programu Cíl3/Ziel 3 „Ahoj, susede“/Hallo Nachbar. Nasnadě byla volba tematiky lužickosrbské a české spolupráce, které se dotazovaný již řadu let věnuje.

K záměru projektu dotazovaný říká:

„Od projektu jsem očekával realizaci řady aktivit, které by jinak nebylo možné uskutečnit. Hlavním cílem bylo posílit informovanost o lužickosrbském lidu a kultuře na české straně, zejména u mládeže – a naopak v Lužici informovat o české kultuře. Současně umožnit vzájemné setkávání po obou stranách hranice. Já osobně jsem si sliboval poznávání nových kulturních prvků a především nových lidí.“

Dotazovaný zmiňuje řadu komplikací, jež se během realizace projektu vyskytly. Zásadní problém vyvstal již při jednání o přijetí partnerství lužickosrbským partnerem, tedy Svazem lužickosrbských umělců, který se rozhodl na projektu finančně nepodílet.

„Praxe ukázala, že mít peníze jen na české straně a podle českých pravidel pak financovat aktivity na saské straně je přinejmenším velmi komplikované.“

Hrabal zmiňuje také těžkosti vyplývající z obsahu projektové žádosti, ke které byl nečekaně jako závazný připojen také doplňkový materiál s nadbytečně podrobnými rozpisů všech aktivit.

„Pokud byla formulace např. „cca 100 posluchačů“, pak byly odchylky tolerovány, pokud byl údaj uveden bez onoho „cca“, musel být splněn bez tolerance. Což bylo velmi obtížné např. u rozsahu publikací, které v době přípravy projektu nebyly ještě vytvořené...“

Realizaci projektu zkomplikovalo také nečekané úmrtí:

„Frustrující bylo také úmrtí našeho dodavatele tisku a tvůrce finální grafiky knih Romana Poláka uprostřed projektu. To nám přineslo značné zpoždění a obtíže při vydávání knih. Ukázalo se, jak významné jsou pro projekty osobnosti... Mohu říci, že Roman Polák byl svým kreativním přístupem ke zpracování knih nenahraditelný.“

Velice kladně dotazovaný naopak hodnotí získání nových kontaktů a prohloubení těch stávajících. Vyzdvihuje bezproblémovou komunikaci a spolupráci s řadou Lužických Srbů a rovněž českých expertů na různé oblasti lužickosrbské kultury. Zároveň jej mile překvapil zájem veřejnosti, studentů a některých učitelů především na české straně.

Projekt „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ splnil autorova očekávání. Obsahová náplň projektu byla splněna beze zbytku a naplnilo se také setkávání lidí po obou stranách hranice. Zklamán byl obtížemi při vyjednávání se saským projektovým partnerem. Slabinou bylo obtížné získávání kontaktů na školy v Lužici

a propagace akcí uskutečňovaných v Lužici. Širší veřejnost se o akcích projektu dozvíдалa až z následných reportáží a recenzí.

V případě realizace dalšího projektu by dotazovaný více zvažoval rozsah obsahové náplně a počet jeho realizátorů. Dalšího projektu by se velice rád zúčastnil, ale již ne jako hlavní realizátor.

5.2.1.2 Ředitelka Městské knihovny ve Varnsdorfu Ilona Martinovská

Ilona Martinovská je německého původu, a proto má vazby k Sasku i českému pohraničí. Uvádí, že v jejím okolí striktně neoddělují Lužické Srby od Němců. Díky svému původu má představu o tom, jak na Lužické Srby nahlíží část německého obyvatelstva:

„Část lidí je bere tak, že jsou to lidé jako my, v pohodě. Ale pokud se začnete bavit o penězích, tak se na ně dívají dost nedobře, protože oni vědí, že jsou financováni podstatně jinak než jakýkoliv jiný Němec. Na těch 50 tisíc lidí dostávají dotace nevím v jaké výši a ta německá část obyvatelstva, zejména v našem výběžku, je na tom dost bídně. Jim nikdo nepomůže. Proto tam určitá nevraživost je. Nedá se ale rozhodně říct, že by je nesnášeli, to vůbec ne. Jen to vnímají jako nespravedlnost.“

K samotnému projektu se dostala z pozice ředitelky Městské knihovny ve Varnsdorfu.

„Mým úkolem byly především finance, účtování, propagace projektu a pak také překladatelská část, protože někdy bylo potřeba psát nebo mluvit němčinou a toho jsem se zhostila já.“

Od projektu jako ředitelka knihovny očekávala především obohacení volnočasového programu, dovybavení knihovny a také rozšíření kontaktů.

Jelikož měla dotazovaná na starost zejména financování projektu, zeptala jsem se na doplňující otázku, a to jakým způsobem byl projekt financován.

„U všech těchto projektů musí být předfinancování. Pokud bychom do toho šli jenom my, jako knihovna, tak bychom takový projekt nemohli nikdy realizovat. Takže oni (pozn. Město Varnsdorf jako leadpartner) nás vždy předfinancovali. Nejprve nám bylo řečeno, že se bude muset předfinancovat na čtvrt roku dopředu, skutečnost ale byla taková, že museli předfinancovat celý rok.“

Problémy s financováním tedy plynuly zejména z posunů plateb. Situaci komplikovalo také rozhodnutí lužickosrbského projektového partnera, a to,

že se na projektu nebude finančně podílet. Z toho důvodu měl o všech finančních záležitostech rozhodovat pouze český partner.

„My jsme se řídili pravidly, která platí pro Českou republiku. Kdežto oni (Lužičtí Srbové, resp. Sasko) mají trošku jiná pravidla. A oni nám potom vyčítali, jak je možné, že to děláme jinak než oni. Bylo těžké vysvětlit, že se musíme řídit našimi pravidly.“

Příkladem dotazovaná uvádí vyplacení honorářů, jejichž výpočet se dělal dle průměrného platu v Ústeckém kraji, což je mnohem méně, než je průměrný plat v Sasku.

Před samotnou realizací projektu musela Ilona Martinovská společně s Milanem Hrabalem sestavit podrobný finanční plán. S projektovým záměrem jeli autoři projektu na Krajský úřad do Ústí nad Labem. Finanční plán měl být původně pouze přílohou práce, přičemž uvedené kalkulace měly být pouze orientační. Následně se však tento finanční plán stal závaznou součástí projektu a museli se jím striktně řídit.

„Kdyby nám řekli, abychom zpracovali závaznou přílohu, tak ji zpracujeme opatrněji.“

Velkou nevýhodu vidí dotazovaná také v tom, že do projektového plánu nelze zpětně doplnit nově vznikající položky. Bylo možné zažádat o změnu rozpočtu, ale tomu se autoři projektu snažili vyhnout.

Z důvodu obtížné komunikace s lužickým projektovým partnerem měla dotazovaná pocit, že o „jejich pomoc“ zástupci Lužických Srbů ani nestojí.

„Nemyslím ty „běžné lidi“, spíš to vedení. Oni jsou sami svými pány a my se jim tam do toho pleteme. To je ale otázka výběru projektového partnera. Na to, že byl projekt postaven na spolupráci s Lužicí, tak to tak nakonec moc nebylo.“

Zpětně je Ilona Martinovská s projektem velice spokojena. Pro knihovnu byl projekt velkým přínosem a zcela naplnil očekávání. Vyzdvihuje například 14 vydaných publikací, jež se dočkaly kladného ohlasu veřejnosti. Negativně naopak hodnotí obsáhlou byrokracii projektu. Pro ni samotnou byl projekt velice dobrou zkušeností. Do dalšího projektu by se proto ráda pustila.

5.2.1.3 Zástupce leadpartnera Petra Vojtěchová

O Lužických Srbech před účastí v projektu slyšela Petra Vojtěchová pouze v souvislosti s rušením školy v Chrósčicích. Během projektu se dotazovaná blíže neseznámila s žádným Lužickým Srbem, přičemž příčinu vidí zejména v jazykové bariéře

– německy umí jen základy a lužickou srbštinu neovládá vůbec. Velice ji překvapilo, jak byli Lužičtí Srbové milí a srdeční. Dalším milým překvapením bylo:

„... že se naše „malé“ město zapojilo do takového projektu podpory Lužických Srbů.“

Nemile na ni naopak zapůsobila velká administrativní náročnost projektu a také těžkosti v komunikaci s projektovým partnerem z Lužice. Domnívá se proto, že by projektu prospělo, kdyby byl zvolen jiný projektový partner.

Petra Vojtěchová velice kladně hodnotí práci Milana Hrabala. Myslí si, že by bez jeho nadšení o Lužických Srbech ve Varnsdorfu nikdo nevěděl. Zároveň uvedla, že je velká škoda, že nemá žádného nástupce a spolupráce mezi Lužicí a Varnsdorfem tak stojí pouze na něm.

K finanční stránce projektu dodala, že je velkou nevýhodou požadavek na předem přesně naplánovaný rozpočet. Jakmile je daný, nedá se už nic měnit.

„Velice náročné bylo plánování rozpočtu bez předchozí zkušenosti.“

Účast v projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ bere především jako cennou zkušenost pro svůj profesní život. Získala představu o tom, jak sestavit plán rozpočtu a čeho se vyvarovat při psaní dalších projektových žádostí. Bližší vazby na Lužické Srby si během projektu nevytvořila, byla to pro ni spíše pracovní záležitost.

Do budoucna by podpořila zejména měkké projekty, jako například výměnné pobyty pro studenty gymnázií. V této sféře by ráda viděla více investic.

5.2.1.4 Podporovatel projektu, politik Jaromír Kohlíček

Jaromír Kohlíček je členem lužického spolku a v Budyšině měl deset let společnou kancelář s lužickosrbským politikem a právníkem Hajko Kozlem. K Lužickým Srbům má proto blízko, a také díky dobrým vztahům s Milanem Hrabalem se do projektu velice rád zapojil. Účastnil se také řady protestních akcí spojených s rušením základních škol.

„Lužice je takový náš malý brácha, kterého musíme chránit.“

Úkolem dotazovaného v rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ bylo především sjednat přednášky pro vybrané školy na Teplicku a Děčínsku, odkud dotazovaný pochází. Na těchto školách již dříve přednášel témata spojená s Evropskou unií. Na popud Jaromíra Kohlíčka byly do projektu zařazeny literární

soutěže, z nichž následně vznikly již zmiňované sborníky. Pro vítěze literárních soutěží daroval hlavní cenu, skleničku ze silnostěnného skla s vybroušeným symbolem Lužice i Čech - lipovým listem.

Jelikož má dotazovaný v Lužici řadu známých, domnívá se, že zájem o spolupráci s Českem je.

„Ta spolupráce tady je a ti dospělí, které jsem potkával, ať už v souvislosti s projektem nebo předtím a po něm vždycky říkali: To tady ale přece vždycky bylo, my jsme chodili hrát fotbal na společné turnaje. My víme, že 20% turistů je z Česka...“

Stejně jako Ilona Martinovská se i Jaromír Kohlíček setkal s názorem německých obyvatel, a to že by neměli mít Lužičtí Srbové žádná privilegia. Dotazovaný je jiného názoru:

„Je logické, že původní obyvatelstvo, a Lužičtí Srbové tam byli o několik století dříve než Němci, by mělo mít určitá privilegia...Já nevím, proč by Lužičtí Srbové neměli být daleko víc preferováni, než jsou dneska. Protože tam určitý takový odlehlý vztah u části té populace bohužel je a oni byli bráni celá staletí jako něco méněcenného.“

Dotazovaný by uvítal, aby se na základních školách v hodinách českého jazyka či dějepisu alespoň jednou povinně přednášelo o Lužických Srbech. Zároveň se domnívá, že by bylo dobré v rámci projektu více pracovat s učiteli češtiny. Učitele by předem proškolil tak, aby mohli svým studentům před absolvováním akce spojené s projektem předat alespoň základní informace k dané problematice.

Díky projektu si Jaromír Kohlíček potvrdil, že mají studenti zájem něco se dozvědět, literárně tvořit a že má smysl se na tomto poli snažit. Do podobného projektu by se opět velice rád zapojil.

5.2.1.5 Učitelka Gymnázia Varnsdorf Jana Petrová

Dotazovaná se o projektu dozvěděla od koordinátora projektu, Milana Hrabala, který varnsdorfské gymnázium oslovil s nabídkou účasti na akcích spojených s projektem „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Následně na tyto akce doprovázela své studenty.

O Lužických Srbech již před účastí v projektu slyšela – během svého studia na rumburském gymnáziu poznala učitele němčiny, Hanuše Härtela, jenž byl původem Lužický Srb, a během hodin o Lužických Srbech občas promluvil. Zároveň v rámci školního zájezdu navštívila v Budyšině Domowinu a Lužickosrbské gymnázium.

Domnívá se, že většina studentů nemá potuchy o tom, že „jejich“ gymnázium bylo ve 40. letech 20. století lužickosrbské.

„Ti, co se zajímají o historii, tak myslím, že ti to vědí. Ale nevím, jestli by to byla tak čtvrtina. Myslím, že valná většina to neví.“

Samotné studenty dle slov Jany Petrové před účastí na přednášce či besedě zajímalo zejména to, které hodiny ve škole zameškají a co to bude stát. Domnívá se proto, že to studenty až tak nezajímalo, našli se však i tací, které zaujala literární soutěž, do které mohli přispět svou literární tvorbou. Se studenty absolvovala dvě nebo tři přednášky, jedno vystoupení Lužických Srbů v aule gymnázia a vyhlášení výsledků literární soutěže.

Samotnou ji překvapilo, že Lužických Srbů je tak malé množství.

„Já je obdivuju, že to udržují všechno, že se ještě snaží, že mají ty kroje.. Protože ono ubránit se Germánům... I když oni říkají, že ty mladý už jim utíkají a je to vidět v tom Budyšíně.... I nám bylo řečeno, že ty mladý jdou pryč, utíkají za prací. Takže to asi není jednoduchý...“

Také Jana Petrová je zastáncem osobního kontaktu s Lužickými Srby na úkor přednášek. Navrhla například výlet do Budyšina, kde by studenti viděli dvojjazyčné nápisy a další typické věci, jež je možno v Lužici možno vidět. Domnívá se, že by si tak studenti veškeré informace lépe zapamatovali a zároveň by je celá tematika více zaujala.

Naopak oceňuje, že studenti během besedy viděli Lužické Srby v krojích a slyšeli jejich řeč. Další podobný projekt by ráda podpořila a navštívila. Co se týče samotných studentů, nemyslí si, že by šel někdo z nich sám od sebe na podobnou akci, jelikož mají sami řadu kroužků a jiných zájmů.

5.2.1.6 Učitelka Gymnázia Varnsdorf Kateřina Makalová

Kateřina Makalová se s Lužickými Srby před projektem osobně nesetkala, ale povědomí o nich měla díky tomu, že varnsdorfské gymnázium spolupracuje s budyšínským lužickosrbským gymnáziem. Po absolvování přednášky v rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ se jela do Budyšina podívat.

Podle názoru dotazované nebyli studenti zprvu nadšeni tím, že se mají účastnit přednášky o Lužických Srbech, následně však byli motivováni literární soutěží.

Účast v projektu Kateřinu Makalovou inspirovala k tomu, že sama zorganizovala v rámci výuky projektový den s lužickosrbskou tematikou.

„Na poslední, tedy třetí projektový den, jsem právě požádala pana Hrabala, jestli by nám nebyl schopen zajistit nějaké setkání přímo s Lužickými Srby. Takže on nám potom v knihovně domluvil, že jsme se sešli. Byla tam jedna paní, její dcera... Bylo to takové komorní setkání, bylo tam tak šest nebo sedm studentek.“

Tohoto školního projektu se účastnily studentky, které absolvovaly přednášku Milana Hrabala. Proto již měly o Lužických Srbech nějaké vědomosti a rády se do dalšího projektu s lužickosrbskou tematikou zapojily.

V současné době dotazovaná nereflektuje žádný velký zájem o Lužické Srby ze strany studentů. Zmiňuje však studentské výměny, které se u studentů těší velké oblibě.

Stejně jako Jana Petrová by podpořila osobní setkávání s Lužickými Srby.

„Je vždycky lepší, když to prožijí, vidí... Osloví toho člověka. Je pravda, že koukat na nějaký projektor a číst, toho mají dost tady. Spíš asi více prožitkové aby to bylo.“

Dotazovaná se domnívá, že by se studenti do podobného projektu znovu zapojili v případě, že by byli motivováni. Sama by se dalšího podobného projektu ráda zúčastnila.

5.2.1.7 Zástupkyně ředitele ZŠ Jiříkov Miroslava Kubešová

Dotazovaná se redakčně podílela na některých publikacích, vydanými v rámci projektu, a zároveň doprovázela své studenty na kulturní akce. Miroslava Kubešová se tematice Lužických Srbů věnuje v rámci výuky českého jazyka.

Velice ji oslovila vytrvalá uvědomělá péče Lužických Srbů o mateřský jazyk. Na příkladu tohoto úsilí svým studentům vysvětluje, co to znamená „národní obrození“.

Díky projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ se jako jedna z mála dotazovaných osobně seznámila s Lužickými Srby. Zmiňuje například Bena Budara, lužickosrbského spisovatele, Benedikta Dyrlicha, jenž byl zástupcem lužického partnera projektu či Jana Cyže, lužickosrbského hudebníka.

Na projektu by vylepšila následující: *„Na projektu bych vylepšila spolupráci škol v Německu. De facto se české děti s prací německých žáků neseznámily.“*

Jako největší přínos projektu vidí především získání nového pohledu na válečné události v pohraničí během druhé světové války.

„Nejvíce mě oslovila kniha Bena Budara Byly to zlé časy, která reflektuje zážitky Lužických Srbů bojujících na straně Německa proti Rusku. Mnohým pamětníkům zachránila znalost lužické srbštiny život.“

Dalšího podobného projektu by se Miroslava Kubešová s velkou radostí zúčastnila. Neváhala by si prohloubit znalosti o Lužických Srbech. Domnívá se, že by se i její žáci rádi zapojili, jelikož byli motivováni literární soutěží a následnou ilustrací již zmiňovaných sborníků.

5.2.1.8 Bývalý student Lužickosrbského gymnázia v Budyšíně Tomáš Havránek

Tomáš se s Lužickými Srby setkal poprvé na přednášce v rámci projektu. Přiznává, že si není úplně jistý, kolik si toho z přednášky odnesl, jelikož přednášek na různá témata bylo na varnsdorfském gymnáziu hodně. Následně jel třikrát do Lužice na výměnný pobyt a poté se účastnil dalších projektů spojených s Lužickými Srby.⁵¹

Do Lužice jel původně hlavně kvůli tomu, aby se naučil německy. Po čase se však spřátelil s řadou Lužických Srbů a rozhodl se tam zůstat déle.

„Lužičtí Srbové mi vždycky přišli jako takoví poněmčení Češi.“

Naráží zejména na to, že Němci potřebují mít ve škole pro všechno přesná pravidla. Naopak Češi a Lužičtí Srbové jsou spíše pro volnější výuku, rodinný přístup. Na gymnáziu v Budyšíně jsou německé a lužickosrbské třídy, dotazovaný chodil do té německé, kde měl lužickou srbštinu jako cizí jazyk. S lužickou srbštinou neměl žádný problém.

„Hodně německých dětí jde na Lužickosrbské gymnázium v Budyšíně proto, že má dobrou pověst. Pak jim ale vadí, že se musí učit lužickou srbštinu. Najdou se ale i Němci, které výuka lužické srbštiny baví.“

Pokud by se realizoval další podobný projekt, zařadil by do něj více osobního kontaktu s Lužickými Srby, aby si k nim člověk mohl vytvořit osobní vztah. Zároveň by se do organizace projektu rád zapojil. Snažil by se zprostředkovat setkávání s Lužickými Srby díky svým kontaktům. Pokud by měl organizovat projekt pro mladší generace, pokusil by se například sjednat koncert některé z lužickosrbských hudebních skupin (např. „JankaHanka“ či „Wusmuž“). Domnívá se, že by na takovou akci přišli i mladí lidé dobrovolně ve svém volném čase.

5.2.2 Dotazování z Lužice

Z důvodu velké časové vytíženosti dotazovaných z Lužice byla komunikace realizována prostřednictvím e-mailu. Osobní rozhovor byl jeden, a to se studentkou Borborou Zyndžic.

⁵¹ Byl to například projekt „Mezinárodní den prodavačů cibule“ viz <http://cibule.bgvprojekt.cz/>

Dotazovaným jsem se nejprve v průvodním e-mailu představila, vysvětlila, z jakého důvodu se na ně obracím a přiblížila jim téma své práce. Následně jsem jim zaslala dokument s otázkami týkajícími se česko-lužické spolupráce a projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“. Cílem bylo zjistit, jakých akcí se dotazovaný účastnil, co by případně vylepšil a také získat představu o tom, jaké byly v Lužici reakce na tento projekt.

Komunikace s lužickosrbskými respondenty probíhala výhradně v německém jazyce.

jméno	profese
Borbora Zyndžic	studentka, účastnice projektu
Róža Domašcyna	básnířka a spisovatelka, účastnice projektu
Lubina Hajduk - Veljković	spisovatelka, účastnice projektu
Milenka Rječcyna	novinářka, účastnice projektu
Beno a Ludmila Budarovi	spisovatel a předsedkyně Školského spolku
Sylvia Šěnowa	učitelka, účastnice projektu
Tomasz Nawka	hudebník, spisovatel, ředitel Lužickosrbské muzea,
Samuel	student, účastník projektu

Tabulka 4: Rozhovory z Lužice

5.2.2.1 Studentka západní slavistiky Borbora Zyndžic

Kontakt na dotazovanou mi poskytl Tomáš Havránek, který se s ní seznámil v rámci výměnného pobytu. Borbora studuje v Lipsku, po dobu jednoho semestru však nyní studuje češtinu v Praze na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Většina Lužických Srbů, které Borbora zná, hovoří v běžném životě lužickou srbštinou. V Dolní Lužici už lužická srbština téměř neexistuje, ani v rodinách. V Horní Lužici, odkud Borbora pochází, pomáhá k šíření jazyka mj. právě Lužickosrbské gymnázium, které studovala.

Dotazovaná se domnívá, že v okolí Budyšina žije hodně Němců, kteří nemají Lužické Srby rádi. Na druhou stranu dodává, že existují tací, kteří se o Lužické Srby zajímají. Jsou to například lidé ze smíšených manželství či studenti smíšených gymnázií. Borbora má v širší rodině dvě smíšená manželství, přičemž jen v jednom z nich pozoruje zájem o lužickosrbskou kulturu.

Co se týče krojů, v běžném životě je dle Borbory nosí už pouze starší ženy. Dotazovaná nosí kroj na lužickosrbskou svatbu či církevní svátky.

Borbora je hrdá na to, že je Lužická Srbka.

„Když jsem přijela do Prahy, tak mě moc těšilo, když jsem řekla, že jsem Lužická Srbka a oni to tady znají. Když jsem byla v Polsku, tak oni vůbec nevěděli... I když hodně lidí ví, že jsme existovali, ale myslí si, že dneska už nejsme.“

V rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ hrála při hudebním vystoupení Lužického mládežnického souboru na dudy a poté se v Budyšíně účastnila autorského čtení Milana Hrabala a Rózy Domašcyny.

Domnívá se, že náplň projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ nebyla pro mladší ročníky tolik zajímavá. Mimo školu se o projektu podle názoru dotazované téměř nemluvalo. Proto si nedovolí hodnotit, zda měl projekt přínos pro česko-lužické vztahy.

Stejně jako studenti varnsdorfského gymnázia upřednostňuje Borbora spíše výměnné pobyty, díky nimž se osobně setkává s Čechy a naší kulturou.

5.2.2.2 *Básnířka a spisovatelka Róza Domašcyna*

K projektu se Róza Domašcyna dostala na popud Milana Hrabala, který ji požádal o zaslání výběru básní a prózy, jenž se měl objevit v projektu.

V rámci projektu se zúčastnila autorského čtení v Budyšíně, přednášky na Lužickosrbském gymnáziu v Budyšíně a dále také přednášky na téma překládání české literatury na gymnáziu ve Varnsdorfu. Projekt podle dotazované velice kladně ovlivnil česko-lužické vztahy.

„Byly navázány kontakty a bylo posíláno přátelství. Tyto kontakty nám zůstávají a také památka na to, že jsem měla se svou uměleckou prací tuto příležitost.“

V Lužici byl projekt dle Rózy Domašcyny hodnocen velice kladně. Byl zmiňován v řadě lužickosrbských médií.

„Z čistě německé oblasti bych si však přála větší zmínky v tisku.“

Dotazovaná se domnívá, že by pro příště bylo dobré do projektu zapojit také nakladatele, muzea a další knihovny. A co by na projektu změnila?

„Měla bych zlepšení – pokračovat! ☺“

5.2.2.3 *Spisovatelka Lubina Hajduk - Veljković*

Lubina Hajduk - Veljković zastává názor, že vzájemný kontakt v pohraničí je velice důležitý. Právě proto se do projektu zapojila.

„Myslím, že společný projekt je velmi důležitý a inspirující pro obě strany. Je to pro srbskou kulturu, stejně tak jako pro jiné kultury, které jsou přeci jenom trochu uzavřené, strašně prospěšné a inspirující, když je z české strany vidět takový živý a pravý zájem.“

V rámci projektu se účastnila premiéry divadelního představení, kde děti z mateřské školy hrály hru dle autorčiny knihy *Kuřátko v lese (ls. Čipka w lesu)*.

Dalšího podobného projektu by se dotazovaná velice ráda zúčastnila, jelikož návštěvníci akcí něco zažijí a pro ni je to zpětná vazba k vlastním textům. Žádná vylepšení ji nenapadají.

5.2.2.4 Novinářka Milenka Rječcyna

Milenka Rječcyna propagovala projekt v lužickosrbském deníku *Serbske Nowiny* a také se snažila podněcovat německá média. Zúčastnila se řady akcí spojených s projektem. Byly to například výstavy, koncerty, diskuze a další.

Reakce jejího okolí na projekt byly více než pozitivní. Samotnou ji překvapilo následující: *„Mile mě překvapilo, jak rozmanitá byla nabídka z české strany. Tím se mi také ukázala jedinečnost česko-srbských vztahů. Negativně na mě působil malý podíl organizační práce ze strany lužickosrbských partnerů, který by měl být stejný jako u českých partnerů.“*

Dotazovaná se domnívá, že tento projekt zůstane jediným svého druhu, a proto nemůže být nijak zlepšován.

„Nyní je vidět, že takový projekt ženou kupředu především osobní kontakty. Jen tak může být úspěšný. Vzniklé kontakty díky práci s jazykem a kulturou obou sousedů způsobují velikou otevřenost vztahů.“

5.2.2.5 Manželé Budarovi

Beno Budar je lužickosrbský spisovatel, jehož kniha *Byly to zlé časy* byla vydána v rámci projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice.“ Na akce spojené s projektem jej doprovázela jeho žena Ludmila. Účastnili se několika předčítání a koncertů, zároveň také představení již zmiňované autorské knihy, kterou obohatili o dobové fotografie.

Díky projektu získali Budarovi nové přátele, s nimiž jsou dodnes v kontaktu. Pochvalují si také pracovníky Městské knihovny ve Varnsdorfu. Lužicko-české vztahy se dle názoru dotazovaných ještě více prohloubily nebo vznikly úplně nové.

Na otázky, jaké byly reakce okolí a zda projekt splnil jejich očekávání, odpověděli:

„Naši přátelé a známí z Lužice jsou velmi překvapeni, co vše se v tak krátkém čase zvládlo udělat, veliká gratulace!“

„Všechna naše očekávání byla překonána. Je to velmi povedený projekt, který přesahuje hranice a mělo by se v něm pokračovat.“

Na projektu by vylepšili snad pouze větší mediální publicitu v Lužici, ať už rozhlasovou či televizní.

Budarovi se domnívají, že v Lužici je zájem o podobnou spolupráci:

„Zájem by byl, ale je to spojeno s velkým množstvím práce, která nemůže být vykonána jen ve volném čase.“

5.2.2.6 Učitelka z Lužickosrbského gymnázia v Budyšíně Sylvia Šěnowa

O projektu se Sylvia Šěnowa dozvěděla od Milana Hrabala, který oslovil Lužickosrbské gymnázium v Budyšíně. Spolu se svými studenty se účastnila přednášky a následně literárních soutěží. Projekt podle dotazované velice kladně ovlivnil lužicko-české vztahy.

„Zjistila jsem, jak zajímavé je vidět, jak někteří lidé (zejména pan Hrabal) usilují o posílení příhraničních vztahů s námi, Lužickými Srby.“

Do podobného projektu by se ráda zapojila, záleželo by však na jeho konkrétní náplni. Sylvia Šěnowa se domnívá, že zájem o lužicko-českou spolupráci je, bohužel je však značná časová vzdálenost mezi projekty.

5.2.2.7 Hudebník a básník Tomasz Nawka

Do projektu se Tomasz Nawka zapojil jako literární autor i hudebník. Dotazovaný je sólista ve hře na dudy a člen srbské folkové skupiny „Sprjewjan“. Jako literární autor se zapojuje do Svátku lužickosrbské poezie ve Varnsdorfu.

V rámci projektu se zúčastnil některých přednášek a především sám vystoupil na koncertě ve varnsdorfské knihovně, kde hrál na dudy. Podle Tomasze Nawky měl projekt velký vliv na lužicko-české vztahy.

„Byla to velmi obohacující a přetrvávající událost, především pro Srby a propagaci srbské literatury v Česku. Slovanská oboustrannost přetrvává i do dnešní doby a byla pro srbský národ velmi důležitá a národně a vědomostně utvářející.“

Projekt splnil veškerá očekávání dotazovaného. Domnívá se, že byl stanoven jistý standard, který si zaslouží pozornost a je ukazatelem cesty pro budoucí projekty.

Tomasze Nawku mile překvapilo:

„Přátelství, vzájemná úcta a zájem mezi srbskými a českými umělci dál psát historii, která zůstává oběma národům.“

Do podobného projektu by se znovu velice rád zapojil. Na otázku, zda si myslí, že je v Lužici zájem o přeshraniční projekty odpověděl následovně:

„Bude vždy přetrvávat a bude rozvíjena touha aktivních lidí o vzájemnou výměnu a spolupráci ve všech oblastech, a to zejména na poli vědy, umění a kultury, o čemž svědčí pestrost a četnost projektů vycházejících z historických kořenů mezi Budyšínem, Varnsdorfem, Prahou, Brnem a Bratislavou.“

5.2.2.8 Bývalý student Lužickosrbského gymnázia v Budyšíně Samuel

O spolupráci Varnsdorfu a Lužice slyšel Samuel už před účastí v projektu, jelikož bratr jeho babičky navštěvoval po druhé světové válce lužickosrbské gymnázium ve Varnsdorfu. O projektu se dozvěděl od učitelky z Budyšínského gymnázia, paní Štillerové. Účastnil se koncertu a divadelního představení.

Na projekt má jednu vzpomínku:

„Nepříjemné bylo, že na mne jeden český žák mluvil pouze česky, přestože jsem mu řekl, že umím jen trošku česky a že jsem mu také částečně česky odpovídal.“

Stejně jako jeho čeští vrstevníci by uvítal více osobního kontaktu. Díky tomu by mohl lépe porozumět češtině. Dalšího projektu by se rád zúčastnil.

6 Zhodnocení výsledků

Projekt byl v rámci praktické části hodnocen ze dvou pohledů. Jeden pohled tvoří cílová skupina, tedy návštěvníci projektu. Druhý pohled je tvořen zadavatelem projektu, tedy jeho realizátory. Návštěvníkům projektu byl předložen dotazník s kvantitativními

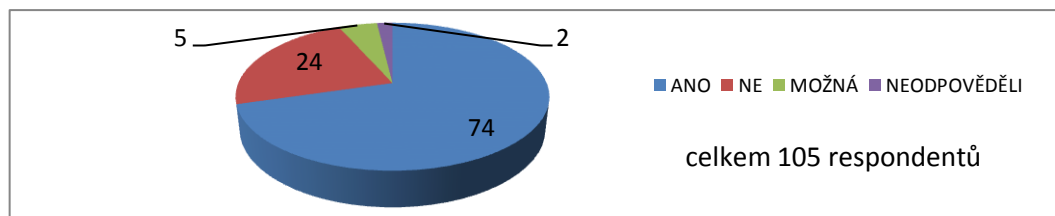
i kvalitativními položkami. Se zadavateli projektu byly realizovány polostandardizované rozhovory a s částí také e-mailová komunikace.

Z odpovědí respondentů je patrné, že se náplní akcí, jež se konaly v rámci projektu, nelze zavděčit všem účastníkům, respektive všem věkovým kategoriím. To, co mohlo studentům připadat nezáživné, bylo naopak pro starší respondenty přínosné a zajímavé. Narážím například na zmiňované přednášky, které studenti brali spíše jako povinnost, zatímco respondenti z řad veřejnosti na ně chodili dobrovolně a s velkým zaujetím.

Je však nutno říci, že ne všichni studenti se ve svých názorech shodovali – někteří by přednášky úplně vymazali, jiní by jich naopak uvítali více. Z obdržných odpovědí lze usoudit, že žáci jiříkovské základní školy byli s projektem mnohem více spokojeni než studenti varnsdorfského gymnázia. Domnívám se, že velkou roli v zájmu jiříkovských studentů hraje snaha učitelky, Miroslavy Kubešové, jež tematiku Lužických Srbů zařazuje do svých hodin českého jazyka. Její žáci tak měli díky ní nějaké základní znalosti o Lužických Srbech před absolvováním přednášky v Městské knihovně Varnsdorf.

Studenti i respondenti z veřejnosti se shodli na tom, že by uvítali více osobních setkání s Lužickými Srby či výjezdy do Lužice. Domnívají se, že by si tak k Lužickým Srbům vytvořili silnější citové vazby a lépe by je poznali. Právě častější osobní kontakt je jediné zlepšení, které respondenti navrhovali.

Z celkového počtu 105 respondentů (je započítána i odpověď lužickosrbského respondenta Samuela) by se jich 74 podobného projektu znovu rádo zúčastnilo. 24 respondentů o podobný projekt zájem nemá. Jednalo se zejména o respondenty z varnsdorfského gymnázia, kteří nejčastěji uvedli, že je tato tematika nezajímá. Pět respondentů by se rozhodlo na základě konkrétní náplně projektu, dva respondenti na otázku, zda by se podobného projektu znovu zúčastnili, neodpověděli.

Graf 3: „Pokud by se v budoucnosti objevil další podobný projekt, zúčastnil/a byste se ho?“

Z rozhovorů či e-mailové komunikace s realizátory projektu je patrné, že své účasti v projektu nikdo nelituje. Ať už měli dotazovaní jakýkoliv důvod pro účast v projektu, na jednom se všichni shodnou – šli by do toho znovu.

Dotazovaní z české strany byli hlavními organizátory celého projektu. Jedná se zejména o Milana Hrabala a Ilonu Martinovskou za Městskou knihovnu a Petru Vojtěchovou za leadpartnera, tedy Město Varnsdorf. Právě Petra Vojtěchová přiznává, že byl pro ni projekt spíše pracovní záležitostí než osobním zájmem. „Dobrou duší“ projektu byl Jaromír Kohlíček, který přispěl zejména svými zkušenostmi s podobnými projekty. Na lužickosrbské straně to byla projektová pracovnice Edelgard Friedlová.

Samotný autor projektu jej hodnotí velice kladně, a to zejména z pohledu naplnění všech plánovaných kulturních akcí a získání nových či prohloubení stávajících kontaktů. Do dalšího projektu by se velice rád zapojil, ne však jako jeho hlavní organizátor.

Negativně hodnotí většina dotazovaných spolupráci s projektovým partnerem, který se na projektu nepodílel tak, jak se očekávalo. Pečlivý výběr projektového partnera se proto jeví jako stěžejní bod pro příští projekty.

Z odpovědí Ilony Martinovské a Petry Vojtěchové, které měly na starost financování projektu, vyplývá, že největší starosti byly s tvorbou rozpočtu bez předchozí zkušenosti a před samotným zahájením projektu. Zároveň zmiňují velkou byrokratickou náročnost projektu. Shodují se na tom, že byl pro ně projekt dobrou zkušeností a získané poznatky by mohly být použity při dalších podobných projektech.

Učitelky, které doprovázely studenty na akce spojené s projektem, se shodují, že by byl pro studenty přínosnější osobní kontakt s Lužickými Srby. V tom jsou tedy zajedno se svými studenty. Možnou cestou pro zvýšení zájmu studentů o Lužici je přístup jiříkovské učitelky Miroslavy Kubešové, která svým studentům o Lužických Srbech přednáší v rámci výuky českého jazyka. Stejného názoru je i Jaromír Kohlíček, který by toto zařadil do příštích projektů – předem by „školil“ vyučující tak, aby mohli svým studentům předat alespoň základy k dané problematice.

Zajímavý pohled přináší dotazovaný Tomáš Havránek, který v Lužici více než rok studoval. Měl tedy možnost poznat jak Lužické Srby, tak Němce, kteří se na Lužickosrbském gymnáziu v Budyšíně učí lužickou srbštinu. Domnívá se, že jsou Lužičtí Srbové svou náturou bližší Čechům než Němcům. Ukazuje to na příkladu německých spolužáků, kteří striktně lpějí na pravidlech, platných v tamní škole, zatímco Lužičtí Srbové podle dotazovaného naopak vše berou „více po citové stránce“. Tomáš Havránek by další projekt přiblížil více pro mladé generace. Navrhuje například hudební vystoupení lužickosrbských kapel.

Lužickosrbští dotazovaní se projektu neúčastnili přímo jako jeho organizátoři, ale byli ve většině případů hlavními postavami některých kulturních akcí. Cílem e-mailové komunikace bylo získat informaci, zda je podle jejich názoru o podobnou přeshraniční spolupráci v Lužici zájem. Dotazovaní se ve svých odpovědích shodují a říkají, že zájem o spolupráci je. Například manželé Budarovi však zmiňují velkou časovou náročnost podobných projektů a také to, že se jim nelze věnovat pouze ve volném čase.

Projekt byl v okolí dotazovaných hodnocen velice kladně. Řada z nich se ale domnívá, že je tato spolupráce založena čistě na osobních kontaktech. Možná i z tohoto důvodu je novinářka Milenka Rječcyna toho názoru, že se další projekt neuskuteční.

Lužickosrbští dotazovaní se také shodují v tom, že by si projekt zasloužil mnohem větší mediální propagaci, a to nejen v Lužici, ale také v celém Německu. Stejně jako čeští dotazovaní kritizují lužickosrbského projektového partnera za jeho malou účast v projektu. Naopak velice chválí snahu české strany.

Přínos projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ vidí dotazovaní zejména v prohloubení lužicko-českých vztahů, navázání nových kontaktů a seznámení se s literaturou a kulturou svých sousedů za hranicemi.

7 Závěr

Cílem této práce bylo na základě získaných informací od účastníků i zadavatelů z české a lužické strany projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“ zjistit, zda lze i v budoucnu předpokládat zájem o podobné projekty založené na spolupráci Varnsdorfu a Lužice či nikoliv. Zároveň bylo cílem zjistit, jaké změny by účastníci či zadavatelé uvítali v příštích podobných projektech.

Respondenti nejčastěji navrhovali změny spojené s větší četností osobního kontaktu a z odpovědí mladších respondentů vyplynulo, že by si přáli zábavnější akce.

Otázkou je, zda jsou navrhované změny realizovatelné. Jistě by nebyl problém, pro příště zařadit více osobních setkání a pobytů v Lužici, po čemž volala většina respondentů. Je však důležité zamyslet se nad tím, jakým způsobem by se tato setkávání mohla dohodnout. Pravděpodobně by vše opět záviselo na osobních kontaktech autora projektu, což jako překážku uvedla v rozhovoru například dotazovaná Milenka Rječcyna.

A co je nejdůležitější – bylo by nutné, aby takto zaměřený projekt organizovala spíše škola, která má ke studentům nejbližší. Organizace typu knihovna nebo město by studentské kontakty mohly organizovat jen s obtížemi a v těsné spolupráci se školami.

Stejně tak je otázkou, zda by studenti (zejména varnsdorfského gymnázia), kteří volali po větší zábavnosti projektu, přišli na další kulturní akce a sami tak zjistili, zda došlo ke kýžené změně. V dnešní době, kdy si mládež vybírá z řady volnočasových aktivit, není lehké zaujmout kulturní akcí. Domnívám se proto, že by musel mít člověk k dané tematice nějakou bližší osobní vazbu. Pak by měl motivaci k většímu zájmu o danou problematiku.

Zajímavým námětem je bezesporu také návrh Jaromíra Kohlíčka na zařazení „školení pro učitele“ před absolvováním nějaké akce spojené s projektem. Jak již bylo zmíněno, cílem je zvýšit informovanost učitelů k danému tématu tak, aby byli schopni předat svým žákům alespoň základní informace. Byli by však učitelé ochotni se tomuto ve svém volném čase věnovat? A dal by se tak zaručit větší zájem studentů?

V práci bylo taktéž ukázáno, jakým způsobem mohou fondy Evropské Unie přispívat k realizaci přeshraniční spolupráce s minoritní skupinou Lužických Srbů. Byly představeny jednotlivé překážky tzv. měkkého projektu, ať už z finanční či realizační stránky projektu. Hlavní překážky vznikaly na základě měnící se legislativy a nejednotnosti výkladů konkrétních ustanovení závazných pravidel pro čerpání finančních prostředků v rámci programu Cíl3/ Ziel3.

Nejdůležitější otázkou je, zda by se do podobného projektu účastníci a zadavatelé znovu zapojili. Na základě výsledků dotazníkové šetření a na základě rozhovorů se zadavateli projektu z české a lužické strany mohu konstatovat, že zájem o spolupráci po obou stranách hranice je. Jednotliví dotazovaní zmiňovali určitá úskalí, přesto by však neváhali a další podobné akce se zúčastnili.

Na co se tedy zaměřit před realizací dalšího projektu? Jak se ukázalo v případě projektu „Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice“, nejpodstatnější je pečlivě zvážit výběr projektového partnera. Jelikož se jedná o projekt založený na přeshraniční spolupráci, měli by se oba projektoví partneři zapojovat rovnou měrou. V případě, že se jeden z partnerů rozhodne do projektu zapojovat méně, neměl by pak druhému partnerovi, jak se říká „házet klacky pod nohy“.

Velice podstatná je také příprava projektové žádosti. Jak v rozhovorech zmiňovali samotní autoři žádosti, tedy Milan Hrabal, Ilona Martinovská a Petra Vojtěchová, po této zkušenosti by již další projektovou žádost sestavovali obecněji, bez přesně stanovených částek či např. počtů stran jednotlivých publikací. Zároveň by do projektu zapojili více osob, protože celý projekt provázela náročná byrokracie.

Jak již bylo několikrát řečeno, zájem o česko-lužickou spolupráci, jež se může opírat o silné historické kořeny, trvá. Podstatné však je, aby tuto spolupráci někdo udržoval, podněcoval ji. Řada respondentů i dotazovaných zmiňovala, že dnes vše stojí pouze na jedné osobě, a tou je Milan Hrabal. Samotný autor projektu však v rozhovoru řekl, že by se do dalšího projektu podobného rozsahu již nechtěl zapojit jako hlavní organizátor. Najde svého nástupce?

8 Seznam citované literatury

ČERMÁK, Radek. *Průběžné výsledky nekonečného zápasu* [online]. Na východ, 2001 [cit. 18. 2. 2015] Dostupné z <http://www.navychod.cz/articles.php?id=feb7800e-8e87-11df-aa30-00304830bcc4>.

ČERMÁK, Radek a MAIELLO, Giuseppe. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 9788086735092.

ČERNÝ, Adolf. *Svatba u Lužických Srbů*. 1. Vyd. Praha: Nákladem spisovatelovým, 1893, 62 s.

DYRLICH, Benedikt. *Trochu wokno wotewrěli*. SERBSKE NOWINY, SRJEDU, 20. MĚRCA 2013. S. 3 [cit. 18. 2. 2015]

FIALA, Josef. *Varnsdorf: Stručné dějiny*. Rumburk: SOU polygrafické, 1993, 59 s.

HAVLÍČEK, Martin. *Hanka Krawcec, přísloví a školní soutěž; Knihovna pokračuje s edicí „Setkávání přes hranice“*. Hlas Severu, 2013. [cit. 18. 2. 2015]

HRABAL, Milan. *Dočkají se Lužičtí Srbové respektování svých práv?*. Britské listy [online] 9. 8. 2002. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/11243.html>

HRABAL, Milan. *Hanka Krawcec: Výtvarné dílo / Tworjace wumęłstwo*. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011. 111 s. ISBN 978-80-86409-29-0.

HRABAL, Milan. *Lužičtí Srbové známi i neznámi: historie a současnost nejmenšího západoslovanského národa*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2010, 34 s. Setkávání přes hranice, sv. 2. ISBN 9788086409214.

HRABAL, Milan. *Mandava 2013: vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku*. Varnsdorf: Kruh přátel muzea Varnsdorf, 2013. 224 s. ISBN 978-80-905073-5-7.

HRABAL, Milan. *MĚSTSKÁ KNIHOVNA VARNSDORF – setkávání přes hranice STADTBIBLIOTHEK VARNSDORF – Grenzüberschreitende Begegnungen*. Hlas severu, 2010. [cit. 18. 2. 2015]

HRABAL, Milan. *Warnoóicy - česke wokno do Lužicy: zarys česko-serbskeje wzajomnosće*. 1. vyd. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011. 30 s. ISBN 978-80-86409-24-5.

HRABAL, Milan a MARTINOVSKÁ, Ilona. *Závěrečná zpráva o projektu a aktivitách realizovaných v rámci projektu "Městská knihovna Varnsdorf - Setkávání přes hranice"* [online]. Městská knihovna Varnsdorf, 2013 [cit. 18. 02. 2015]. Dostupné z: http://www.mkvdf.cz/images/stories/knihovna_doku/ZPRAVA%20ZAVERECNA_KN.pdf

KRAWC, Mikławš. *Wo „Warnočanskich časach“*. Předženak Kultura & Wumělstwo, 20. meje 2011. [cit. 18. 2. 2015]

KULHÁNEK, Jaromír. *Lužici fandí nejen v Evropě, ale také v zámoří*. Děčínský deník, 21. 1. 2002, s. 9 [cit. 18. 2. 2015]

LIECHT, František. *Literární porady i lužickosrbská hudba zaujaly*. Chomutovský deník, (29. 11. 2012), s. 10 [cit. 18. 2. 2015]

LIECHT, František. *Sborník První setkání neboli Přenje zetkanje*. Ústecký deník, (23. 2. 2012). [cit. 18. 2. 2015]

MAŠTÁLKO, Josef. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 2. Česká Lípa: J. Kunstner, 1946, 31 s.

NOVOTŇÁK, Miliduch M. *Lužičtí Srbové*. Vyd. 1. Praha: F. Kosek, 1945, 103 s.

NOWAKOWA, Lenka a LEDŽBOR, Rafael. *Velikonoce u Lužických Srbů - Jutry w Serbach*. Serbska kulturna informacija Budyšin [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: http://ski.sorben.com/download_pdf/CZ/jutry.pdf

STOCK, Milena a SIEG, Sabine. *Dolnolužickosrbské lidové zvyky a tradice*. Serbska kulturna informacija Budyšin [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: http://ski.sorben.com/download_pdf/CZ/malozkiDL.pdf

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 9788086429830

ŠATAVA, Leoš. *Milan Hrabal Hanka Krawcec: Výtvarné dílo – Tworjace wumělstwo*. STUDIA ETHNOLOGICA PRAGENSIA, 2013. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, s. 207. [cit. 18. 2. 2015]

TRUXA, František. *Úporný boj Lužických Srbů o uchování národní existence* [online]. Svědomí, 2008. [cit. 18. 02. 2015] Dostupné z:

http://www.svedomi.cz/svedomi/2008/trf_0806_uporny_boj_luzickyx_srbu_o_uchovani_narodni_existence.htm

VALENTA, Zdeněk. *Sewjeročeski spisowaćel wo Hance Krawcec*. Rozhled č. 12/2015. [cit. 18. 2. 2015]

VALIŠ, Zdeněk. *Lužičtí Srbové čekají na pomoc*. Radio Praha [online] 8. 9. 2003. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/luzicti-srbove-cekaji-na-pomoc>

VESELÁ, Ludmila. *Varnsdorfské setkání výtvarného umění s hudbou*. Žatecký deník, (9. 1. 2012), s. 12. [cit. 18. 2. 2015]

Vítejte u Domowiny [online]. Domowina: Svaz Lužických Srbů [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.domowina.de/cs/start>

9 Přílohy

Obrázek 1: Mapa Lužice s místními kroji, převzato z <http://www.tourismus.sorben.com/dokumenty/gebietdt.htm>

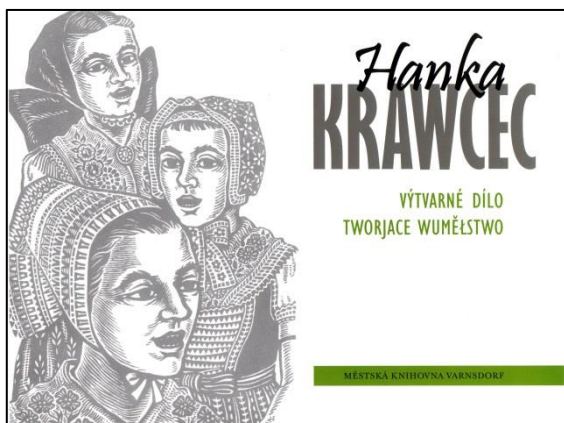
Obrázek 2: Znak Domowiny, převzato z <http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clsrbo#srbo>

Obrázek 3: Městská knihovna Varnsdorf, převzato z <http://www.kr-ustecky.cz/varnsdorf-otevreno-nove-mestske-centrum-kultury-a-vzdelavani/d-1647809>

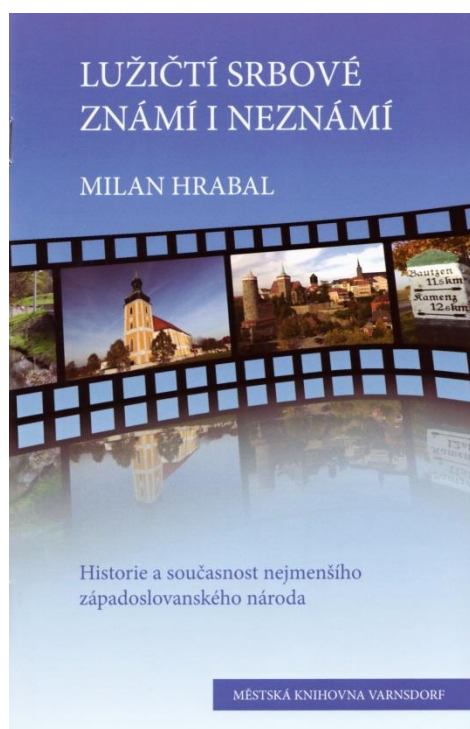
Obrázek 4: Borbora Zyndžic při hře na dudy, foto: Ilona Martinovská

Obrázek 5: Publikace Hanka Krawcec: Výtvarné dílo / Tworjace Wumělstwo

Obrázek 6: Publikace První setkání / Prěnje zetkanje / Das erste Treffen

Obrázek 7: Publikace Lužičtí Srbové známí i neznámí

Obrázek 8: Publikace Warnočicy - česke wokno do Łužicy

Moje zkušenost s projektem CII 3/ Ziel 3

Vážení respondente, vážená respondentko, ráda bych Vás poprosila o vyplnění krátkého dotazníku, který mi bude nápomocen při zpracování bakalářské práce na téma: „Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů.“

Ráda bych prostřednictvím tohoto dotazníku zjistila, zda byste se podobného projektu zúčastnil/a znovu, případně by mne také zajímalo, co byste na projektu změnil/a, pokud byste takovou možnost měla.

Nebojte se rozepsat ☺.

Respondent
 Křestní jméno: ...Anna...
 Věk: ...18...
 Škola (úplný název): Gymnasium Varnsdorf

Otázky a odpovědi

- 1) Slyšela jste již dříve (před účastí v projektu CII 3) o Lužických Srbech?
 Odpověď: ANO NE
- 2) Pokud ano, uveďte kde, případně při jaké příležitosti.
 Odpověď: Škola
- 3) Odkud jste se o projektu CII 3 dozvěděla?
 Odpověď: Škola
- 4) Co jste od účasti v projektu očekávala?
 Odpověď: Že se dozví něco o její kultuře.
- 5) Jakých akcí jste se během projektu zúčastnila?
 Odpověď: přednášky o kultuře, workshop ve škole, občerstvení předtím

Moje zkušenost s projektem CII 3/ Ziel 3

Vážení respondente, vážená respondentko, ráda bych Vás poprosila o vyplnění krátkého dotazníku, který mi bude nápomocen při zpracování bakalářské práce na téma: „Možnosti a limity přeshraniční spolupráce a podpory minoritní etnické skupiny Lužických Srbů.“

Ráda bych prostřednictvím tohoto dotazníku zjistila, zda byste se podobného projektu zúčastnil/a znovu, případně by mne také zajímalo, co byste na projektu změnil/a, pokud byste takovou možnost měla.

Nebojte se rozepsat ☺.

Respondent
 Křestní jméno: ...Linda...
 Věk: ...14...
 Škola (úplný název): Gymnasium Varnsdorf

Otázky a odpovědi

- 1) Slyšela jste již dříve (před účastí v projektu CII 3) o Lužických Srbech?
 Odpověď: ANO NE
- 2) Pokud ano, uveďte kde, případně při jaké příležitosti.
 Odpověď: Škola
- 3) Odkud jste se o projektu CII 3 dozvěděla?
 Odpověď: Ve škole.
- 4) Co jste od účasti v projektu očekávala?
 Odpověď: Čekala jsem něco zajímavého.
- 5) Jakých akcí jste se během projektu zúčastnila?
 Odpověď: Přednášky o Lužických Srbech, oběd s projektem, občerstvení a jasně šustění: rozhovor o Lužických Srbech. Další jsem šlovařská aktivita na téma Lužických Srbů.

Obrázek 9: Ukázka dotazníku pro respondenty 1, foto: Vlastní zdroj

6) Seznámila jste se díky projektu s nějakým Lužickým Srbem? Jste došly v kontaktu?
 Odpověď: Ano, na výměnném pobytu jsem jej poznala osobně, ale v kontaktu nás nejsou.

7) Co jste se během projektu o Lužických Srbech dozvěděla?
 Odpověď: Všechno bylo na síťové schůzce na hodině.

8) Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?
 Odpověď: Zcela / ČÁSTEČNĚ / NE*

9) Něco Vás mile překvapilo nebo naopak zklamalo? (Pokud ne, napište do odpovědi NE. Pokud ano, napište prosím stručně, co to bylo.)
 Odpověď: Všichni Lužičtí Srbové jsou velmi hezkí lidé.

10) Co byste na projektu vylepšila?
 Odpověď: Všechno bylo více opeřeno, občerstvení, oběd...

11) Co Vám projekt přinesl?
 Odpověď: nové informace

12) Pokud by se v budoucnosti objevil další podobný projekt, zúčastnila byste se ho a proč?
 Odpověď: Ano, ráda se seznámím s novými lidmi a s jejich kulturou.

* zakroužkujte pouze jednu nabízenou odpověď

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu.
 Veronika Vělová
 Studentka České zemědělské univerzity v Praze
 veronika.velova@seznam.cz

6) Seznámila jste se díky projektu s nějakým Lužickým Srbem? Jste došly v kontaktu?
 Odpověď: Ano seznámila jsem se s dvěma Srby, které jsem osobně poznala při výměnném pobytu s nimi v Německu.

7) Co jste se během projektu o Lužických Srbech dozvěděla?
 Odpověď: Společně jsme se bavili o tradicích a zvyklostech. Další jsem šlovařská aktivita na téma Lužických Srbů.

8) Splnil projekt a s ním spojené akce Vaše očekávání?
 Odpověď: Zcela / ČÁSTEČNĚ NE*

9) Něco Vás mile překvapilo nebo naopak zklamalo? (Pokud ne, napište do odpovědi NE. Pokud ano, napište prosím stručně, co to bylo.)
 Odpověď: NE

10) Co byste na projektu vylepšila?
 Odpověď: Měla bych se s nimi osobně sejmout.

11) Co Vám projekt přinesl?
 Odpověď: Nové informace a zkušenosti

12) Pokud by se v budoucnosti objevil další podobný projekt, zúčastnila byste se ho a proč?
 Odpověď: Ano, ráda bych se seznámila s lidmi z jiných kultur a s jejich tradicemi.

* zakroužkujte pouze jednu nabízenou odpověď

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu.
 Veronika Vělová
 Studentka České zemědělské univerzity v Praze
 veronika.velova@seznam.cz

Obrázek 10: Ukázka dotazníku pro respondenty 2, foto: Vlastní zdroj